

arduin

Jaargang 9
Juni 2015

17

**COMMUNITY ARCHIVES
KAREL BULS EN DE TWEETALIGHEID
50 JAAR BEURSSCHOUWBURG
ARCHIEFAANWINSTEN**

AMVB

ARCHIEF EN MUSEUM
VOOR HET VLAAMS
LEVEN TE BRUSSEL

**(NIEUWE) GEMEENSCHAPSVORMING
BINNEN HET GEMEENSCHAPSARCHIEF AMVB**

Patricia Quintens

2

**DE EVOLUTIE VAN TWEETALIG ONDERWIJS IN BELGIË
EN DE ROL VAN KAREL BULS**VAN TWEETALIGHEID OM DE VERKEERDE REDEN NAAR
ONDERWIJSDECREET XXIII

Piet Van de Craen

5

DE BEURSSCHOUWBURG: INSTELLING OF INSTRUMENT?DE WEERKLANK VAN DE VLAAMSE BELEIDSOPTIES IN HET BEHEER VAN DE
BEURSSCHOUWBURG

Margot De Boeck

29

**RELAAS VAN EEN BOEIEND LEERTRAJECT IN
ARCHIEFEDUCATIE MET GEMEENSCHAPPEN**

GEEF BRUSSELSE JONGEREN EN HUN OUDERS EEN STEM

Kathleen De Blauwe

51

ARCHIEFAANWINSTEN

VOORJAAR 2015

63

CURIOSUM

ZOEKTOCHT NAAR EEN BEELDHOUWER

Patricia Quintens

65

ARCHIEF TE GASTDE UNIVERSELE DECIMALE CLASSIFICATIE: EEN VERHAAL VAN ZOEKEN
EN VINDEN. CASUS: EEN KLEIN VERHAAL UIT HET JURIDISCHE ARCHIEF
VAN DE SENAAT...

Hermione L'Amiral

71

KRONIEK

NEDERLANDS VAAKST THUISTAAL, FRANS MEEST GEKENDE TAAL

Karla Goetvink

86

(NIEUWE) GEMEENSCHAPSVORMING BINNEN HET GEMEENSCHAPSARCHIEF AMVB

Patricia Quintens

Het is tijd om een stand van zaken op te maken. Het AMVB zit net halfweg haar beleidsperiode 2013-2017. Een van de grootste uitdagingen was en is nog steeds vorm geven aan het theoretisch gegeven 'Community Archives' of 'Gemeenschapsarchief' en vooral de toepassing ervan in de praktijk. Laten we duidelijk zijn, een gemeenschapsarchief is per definitie een participatief archief en dat is al een goed vertrekpunt. Deze *Arduin* staat vol van praktijkgerichte voorbeelden. Resultaten in wording of verslagen van gemeenschapsvormende praktijken.

In het najaar 2014 startte het AMVB het project *Karel Buls: een inspiratie!* met een lezing door Piet Van de Craen over *Tweetaligheid en de rol van Karel Buls in het Brussels onderwijs*. Het AMVB wil een gastvrij forum zijn waar kennis wordt gedeeld met de brede Nederlandstalige Brusselse erfgoedgemeenschappen. Deze lezing en het artikel met de visie van Piet Van de Craen over meertalig onderwijs zijn 'kleine hefboomen' die het AMVB aanbiedt om kennis en leerervaring te verruimen.

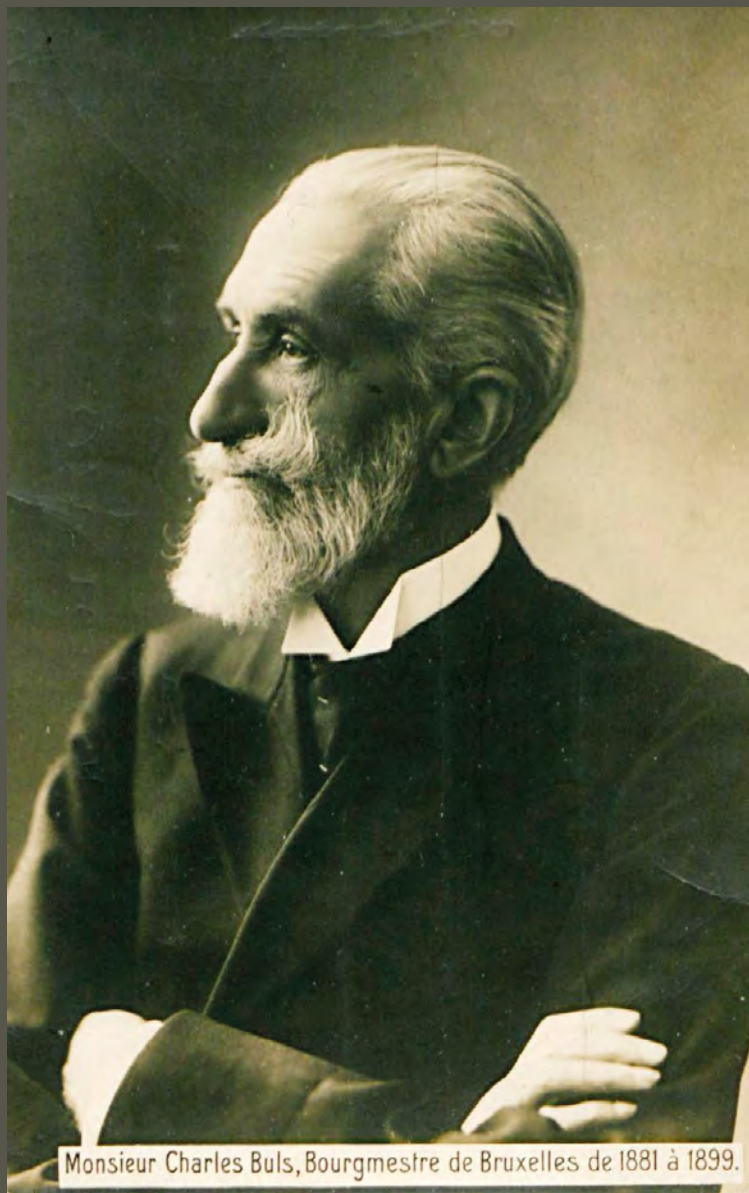
Nog in het kader van Karel Buls ontving het archief een gipsen beeldje van één van haar archiefvormers. Dankzij de expertisedeling en het netwerk met collega-instellingen ontdekte het AMVB wie de beeldhouwer is. Meer over de flamboyante Brusselse burgemeester kan u vanaf september te weten komen in de lezingen en tentoonstelling *Karel Buls, een inspiratie!* Het AMVB zou geen gemeenschapsarchief zijn zonder ook voor dit traject de Karel Bulsschool te betrekken. De educatieve pakketten zijn in voorbereiding en zijn beloftevol.

Een heel mooi en geslaagd voorbeeld van 'Community Archives' is het project in samenwerking met het Lucernacollege Anderlecht. Hieruit is een nieuwe gemeenschapsvorming ontstaan voor het AMVB. Een uitgebreid verslag van het hele traject met mooie resultaten alsook een aantal fragmenten van leerlingen die hun ouders interviewden over migratie vindt u hier in deze *Arduin*.

Het lijkt al ver geleden maar op 22 januari 2015 startte de Beursschouwburg met zijn viering *50 jaar Beurs*. Margot De Boeck maakte haar masterscriptie in 2014-2015 over het beheer van de Beursschouwburg en deed daarvoor een beroep op het archief van de Beursschouwburg dat in goede handen is van het AMVB. Daarnaast gebruikte ze ook mondelinge bronnen, getuigenissen van immaterieel erfgoed.

Het leven is niet eeuwig. Celia Van der Spurt overleed op 11 april 2015. Zij was een gedreven kracht in o.a. het cultureel leven in Sint-Agatha-Berchem en zal in het AMVB verder leven dankzij de goede zorg die zij aan haar archief besteedde. Ook van haar bezit het AMVB een uitgebreide mondelinge getuigenis die terug te vinden is op onze website.

En dit brengt ons terug tot de andere kerntaken van het archief. Het verwerven, behouden en beheren van erfgoed en in het bijzonder archieven. *Archiefaanwinsten* vertelt u wat nieuw is.

Monsieur Charles Buls, Bourgmestre de Bruxelles de 1881 à 1899.

DE EVOLUTIE VAN TWEETALIG ONDERWIJS IN BELGIË EN DE ROL VAN KAREL BULS

VAN TWEETALIGHEID OM DE VERKEERDE REDEN NAAR ONDERWIJSDECREET XXIII

Piet Van de Craen

Tweetaligheid heeft in België een verleden. In deze bijdrage wordt eerst bondig geschetst hoe met tweetaligheid in de 19e eeuw werd omgegaan en de innovatieve ideeën die door Karel Buls werden geïmplementeerd aan het einde van dezelfde eeuw. Daarna wordt nagegaan hoe de ideeën van Karel Buls over meertaligheid evolueerden tot de 21^e eeuw. De stellingen die hierbij worden verdedigd, kunnen als volgt worden geformuleerd. Er zijn interessante en bijzondere gelijkenissen te bespeuren in de evolutie van het meertalig onderwijs in België, d.w.z. vanaf de transitieklassen van Karel Buls in de 19^e eeuw over het Foyerproject en het bicultureel onderwijs heen van de jaren 1980 tot het decreet Onkelinx van 1998 en het Vlaamse Onderwijsdecreet XXIII van 2013. Van tweetalig onderwijs om de verkeerde reden evolueert het denken tot het steeds meer om zich heen grijpende besef dat meertalig onderwijs in Europa en daarbuiten een grote individuele en maatschappelijke meerwaarde heeft met belangrijke onderwijsinnovatieve implicaties.

Er worden vijf delen onderscheiden. In het eerste deel komt de taalsituatie in de 19^e eeuw aan bod en worden de onderwijsideeën van Karel Buls samengevat. In het tweede deel worden het interbellum en de taalwetten van 1962-1963 in herinnering gebracht. De situatie tussen 1970 en 1980 is deel drie en dit wordt gekenmerkt door de confrontatie met anderstaligen in de klas. Deel vier behandelt de Europese taalpolitiek na 1995 en de gevolgen hiervan voor de lidstaat België. Ten slotte wordt terug gekoppeld naar de ideeën van Buls.

De taalsituatie in de 19^e eeuw

Dank zij de historici Van Velthoven en Witte¹ hebben we een aardig idee van de taalsi-

¹ VAN VELTHOVEN (Harry). 'De taalwetgeving en het probleem Brussel, 1830-1914'. *Taal en sociale integratie* 4, 1981a, p. 247-259; VAN VELTHOVEN (Harry). 'Taal- en onderwijspolitiek in Brussel 1878-1914'. *Taal en sociale integratie* 4, 1981b, p. 261-387; WITTE (Els), VAN VELTHOVEN (Harry). *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historisch perspectief*, Kapellen, 2010.

Le Tirailleur

Les lettres et communications :
adresser rue d'Assaut, n° 9,
Bruxelles.

PARAISANT LE DIMANCHE
PRIX DE L'ABONNEMENT : TROIS FRANCS PAR AN;
ON S'ABONNE DANS TOUTS LES BUREAUX DE POSTE.

Les annonces sont reçues aux
bureaux du Journal, de 10 à 5 h.,
rue d'Assaut, 9, Bruxelles.

« Si, au lieu de nous harceler, pendant un quart de siècle, à l'égard malgrément à la noblesse, comme des jacobins, nous avions suspendu cet exercice une heure par jour seulement, nous ne serions pas dans la misère jusqu'au bout! »
(Chronique du 30 juillet 1883.)

PENDANT QUE LA LOGE S'AMUSE

dans nos hôtels de ville et dans nos bureaux de bienfaisance, à remplir son programme, les FF. et Amis s'amuse, eux, à vider la caisse.

tuatie in de 19e eeuw. Deze paragraaf is dan ook schatplichtig aan het werk van deze auteurs. Witte en Van Velthoven wijzen in de eerste plaats op de belangrijke rol van het Frans in de nieuwe Belgische staat. Het Frans was de prestigetaal bij uitstek, de communicatietaal van de elite en was bovendien het symbool van de Belgische onafhankelijkheidsstrijd al dan niet met openlijke verwijzingen naar de Franse Revolutie van 1789. De idee van een gemeenschappelijke taal viert hoogtij en, hoewel de moderne Belgische Grondwet vrijheid van taal voorschrijft, twijfelt in die tijd niemand eraan dat hiermee maar een taal kan worden bedoeld, namelijk het Frans. Het Nederlands, het 'Vlaams', is bovendien niet gestandaardiseerd, heeft geen prestige en komt niet in aanmerking als cultuurtaal. Bovendien concentreert de politieke en economische macht van België zich in Brussel waar de Franstalige bourgeoisie de dienst uitmaakt.²

In de decennia volgend op de Belgische onafhankelijkheid is om al deze redenen tweetaligheid hooguit een marginaal, onbelangrijk aspect. Maar naarmate de Vlaamse Beweging de wind in de zeilen krijgt en de discussie meer en meer over politieke macht gaat, evolueert tweetaligheid van een marginaal naar een centraal aspect.³

De vraag hoe er met tweetaligheid dient te worden omgegaan, krijgt bijgevolg een politiek karakter naarmate de 19^e eeuw voortschrijdt. In feite polariseert de discussie zich rond de keuze tussen veralgemeende tweetaligheid in heel België, het zgn. personaliteitsbeginsel, dan wel de invoering van het territorialiteitsbeginsel waarbij veeleer naar grondgebied dan naar personen wordt verwezen.⁴

Een aspect dat bij deze discussie niet mag ontbreken, is het volstrekt gebrek aan prestige dat het Nederlands geniet in Franstalige kringen. Het Nederlands was in de ogen van de niet-Nederlandstalige een verzameling dialecten waarin geen lijn te bespeuren was. M.a.w. het Nederlands was in de onmogelijkheid om enig taalprestige uit te oefenen. Geen wonder dat de Franstalige politicus Jules Destrée 'une répugnance instinctive et profonde'⁵ voelde als reactie op alles wat maar naar Nederlands/Vlaams zweemde.⁶ Aan het einde van de 19e eeuw was er dan ook geen sprake van veralgemeende tweetaligheid. De idee was tweetaligheid voor Vlaanderen en eentaligheid voor Wallonië.

² *Ibidem*.

³ Zie hiervoor LEFÈVRE (J): 'Nationalisme linguistique et identification linguistique: le cas de Belgique'. In: *International Journal of the Sociology of Language* 20, 1979, p. 37-58.

⁴ VAN VELTHOVEN (Harry), *idem*, 1981a, p. 247-259; VAN VELTHOVEN (Harry), *idem*, 1981b, p. 261-387; MURPHY (A.), *idem*, 1987.

⁵ 'een instinctieve en diepe weerzin'

⁶ VAN VELTHOVEN (Harry), *idem*, 1981a, p. 255.

In Brussel verliep het onderwijs sinds 1842 uitsluitend in het Frans. Brussel kende vanaf de jaren 1840 een echte bevolkingsexplosie voornamelijk vanuit Wallonië. In 1846 was 37,6% van de Brusselse bevolking Franssprekend wat beduidend meer was dan in andere Vlaamse steden.⁷ De Brusselse schoolsituatie was dan ook schrijnend. De infrastructuur was gewoonweg ontoereikend, het volksonderwijs werd zonder meer verwaarloosd omdat de toenmalige machthebbers kennisverwerving en alfabetisering als bedreigend beschouwden.⁸

De onderwijsinnovatieve ideeën van Karel Buls

Karel Buls (1837-1914) is als vooruitstrevende liberaal en in de schoot van de Ligue de l'Enseignement et de l'Education permanente begaan met de onderwijssituatie in Brussel. De Ligue de l'Enseignement et de l'Education permanente, die in 2014 haar 150-jarig bestaan vierde, ijvert voor openbaar, seculier onderwijs en voerde aan het einde van de 19^e eeuw een hevige politieke strijd met de katholieke, politieke kaste. In 1878, na de verkiezingsoverwinning van de Liberale partij, bepleit Karel Buls een nieuwe vorm van onderwijs die meer aansluit bij de werkelijkheid van de Vlaamse leerlingen.

Karel Buls stelt voor 1 | leerlingen in twee talen te onderwijzen, 2 | leerlingen in groepen op te splitsen naargelang hun thuistaal, 3 | in de laagste klassen lessen in de moedertaal (het Nederlands) te voorzien, 4 | pas vanaf de tweede klas de tweede taal (het Frans) in te voeren en bijgevolg de facto 5 | Vlaamse klassen te organiseren.⁹

Buls, die tussen 1879 en 1881 schepen van Onderwijs is en burgemeester van Brussel van 1881 tot 1899, kwam tot deze maatregelen via een redenering die erg hedendaags aandoet. Ze kan als volgt worden weergegeven.

Portret van Karel Buls (1837-1914)

Het Frans is zonder meer de belangrijkste en de meest relevante taal die iedereen machtig moet zijn, wil hij/zij enige kans op maatschappelijk succes maken. Aangezien maatschappelijk succes iedereen wordt toegewenst en vastgesteld wordt dat Nederlandstalige leerlingen in Franstalige scholen slechte resultaten boeken, dienen er maatregelen te worden genomen. De oplossing ligt hierin dat eerst een basiskennis Nederlands aan de Vlaamse leerlingen wordt geboden waardoor ze eerst in hun moedertaal leren lezen, schrijven en rekenen. Pas daarna wordt langzaam naar het Frans overgeschakeld. Op deze manier krijgen de Vlaamse leerlingen meer kansen om te sla-

gen in het Franstalige onderwijs en gaan meer wegen voor hen open. Dit is de filosofie van de transmutatieklassen, zoals het systeem werd genoemd.

Op te merken valt dat het woord transmutatieklassen ook later wordt gebruikt om Franstalige leerlingen, die in Vlaanderen wonen, eerst in het Frans onderwijs te laten volgen om vanaf het derde leerjaar geleidelijk naar het Nederlands over te schakelen. Dit systeem werd in 1959 afgeschaft en in de taalwetten van 1962-1963 verankerd omdat dan definitief werd afgestapt van het principe onderwijstaal = schooltaal, naar het huidige principe onderwijstaal = streektaal. Dit is de overwinning van het territorialiteitsprincipe.

De transmutatieklassen die Buls voor ogen had, hebben andere doelstellingen en zijn een wereldprimeur. Voor het eerst wordt geopperd dat meertalig onderwijs beter is dan submersieonderwijs, waarbij leerlingen zonder kennis van de doeltaal (het Frans), en zonder enige vorm van ondersteuning, onderwijs in die taal krijgen. Dit staat bekend als submersie. Buls gebruikt de moedertaal als overgang naar het Frans met de bedoeling betere onderwijskansen af te dwingen. Voor het eerst ook staat het onderwijs van beide landstalen centraal. Dit zijn de meest vooruitstrevende taalonderwijsideeën uit zijn tijd.¹⁰ Helaas was Buls' initiatief op termijn tot falen gedoemd.

Van Velthoven geeft de volgende redenen.¹¹ 1 | Het voortdurende politieke gehakketak en het allesbehalve serene politieke klimaat zorgt voor grote onrust waarbij het erg moeilijk is controversiële ideeën verkocht te krijgen. 2 | Er werd een loopje genomen met de indeling van groepen leerlingen wat de resultaten van de aanpak verdisconteerde. 3 | Het onderwijzend personeel van de Brusselse scholen was eentalig en had respect, noch waardering voor deze aanpak van de anderstalige, Nederlandstalige leerlingen op school. 4 | De onderwaardering van het kleuteronderwijs leidt tot slecht voorbereide leerlingen waardoor de onderliggende basis wankelt. 5 | Er wordt niet de minste moeite gedaan om deze aanpak aan te kaarten bij de lerarenopleiding waardoor het systeem niet echt van de grond kan komen. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog sterven Buls' transmutatieklassen in Brussel een stille dood.¹²

¹⁰ Het duurt tot het midden van de jaren 1960 om enkele van Buls' ideeën terug te vinden in het Canadese immersieonderwijs (zie bijvoorbeeld Genesee 1987). Aan de Canadese situatie wordt in deze bijdrage voorbij gegaan.

¹¹ *Ibidem*.

¹² VAN DE CRAEN (Piet), BOULIMA (J.), HUYGE (V.). 'Anderstalige migranten in het onderwijs. Een overzicht en een aanzet tot onderwijsverandering.' In: E. Deslé, R. Lesthaeghe & E. Witte (red). *Denken over migranten in Europa*, Brussel: V.U.B.-Press, 1993, p.123-156; VAN DE CRAEN (Piet). 'Honderd jaar meertalig onderwijs in België.' In: J. Leman & L. Top (red). *Intercultureel en meertalig onderwijs, burgerschaps- en vredesopvoeding*. Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2002, p.17-27; WITTE (Els), VAN VELTHOVEN (Harry). *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historisch perspectief*, Kapellen, 2010.

⁷ VAN VELTHOVEN (Harry), *idem*, 1981b, p. 261-387.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

Le Tirailleur

Les lettres et communications à adresser rue d'Anast, n° 9, Bruxelles.

PARAISSANT LE DIMANCHE
PRIX DE L'ABONNEMENT: TROIS FRANCS PAR AN.
ON S'ABONNE DANS TOUTS LES BUREAUX DE POSTE.

Les annonces sont reçues au bureau du Journal, de 10 à 5 h., rue d'Anast, 9, Bruxelles.

Quantum mutatus!

KAREL BULS ET LE DENIER DES ÉCOLES LIBÉRALES.

Van het interbellum over de taalwetten van 1962-1963 heen tot v.z.w. Foyer 1981

In het interbellum is er niet echt sprake van meertalig onderwijs en zeker niet van innovatieve ideeën terzake. Wel zijn er in Vlaanderen een aantal scholen die intensief onderwijs in het Frans aanbieden. Ook zijn er voorzieningen voor Franstalige leerlingen die in Vlaanderen wonen en die betrekking hebben op de politieke strijd rond de onderwijstaal als thuistaal of als streektaal.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er drie opmerkelijke gebeurtenissen die het onderwijs aanbelangen. Ten eerste is er de snelle standaardisering van het Nederlands en het toenemende prestige ervan. Ten tweede is er de overwinning van het territorialiteitsprincipe, en ten derde is er de toename van leerlingen met een anderstalige migrantenachtergrond.

De standaardisering van het Nederlands zorgt ervoor dat de taal begin jaren zeventig van de 20^e eeuw haar voet naast het Frans kan zetten. Beide talen functioneren vanaf dan op voet van gelijkheid en al wie de taal misprijst, schiet in zijn/haar eigen voet. De erkenning van het territorialiteitsprincipe zorgt ten eerste voor een afkalving van het aantal Franstalige Vlamingen, en ten tweede, in de loop van de tweede helft van de 20^e eeuw, tot een steeds teruglopende kennis van het Frans bij jongere Vlamingen die zich tot vandaag doorzet.¹³ De belangrijkste wijziging in de onderwijspopulatie is evenwel de komst van anderstaligen.

Een van de reacties om aan de noden van anderstaligen op school tegemoet te komen, is Onderwijs in eigen taal en cultuur (OETC). De redenering doet sterk denken aan het initiatief van Karel Buls. Als je lestijden in de moedertaal van anderstalige kinderen organiseert, binnen of buiten het schoolse curriculum, dan worden deze leerlingen ondersteund bij het verwerven van het Nederlands en behalen ze op deze manier betere schoolresultaten. Hierdoor worden ze niet meer automatisch naar het beroepsonderwijs geleid. M.a.w. ze krijgen meer kansen.¹⁴

In Limburg, maar vooral in Brussel, kende deze aanpak dank zij de v.z.w. Foyer vanaf 1981 succes. Zes scholen, twee met Italiaanse, twee met Spaanse en twee met Turkse projecten behalen goede resultaten en slagen er daadwerkelijk in een meerwaarde

¹³ 'Kennis van het Frans nog nooit zo slecht', *De Standaard*, 20 augustus 2014.

¹⁴ Voor een overzicht: LEMAN (Johan) (Ed.). *Moedertaalonderwijs bij allochtonen. Geïntegreerd onderwijs in de eigen taal en cultuur*. Leuven, Acco, 1999.

te bieden. Hiervan getuigt heel wat onderzoek.¹⁵ Het project kon tot 2011 genieten van subsidies van het Ministerie van Onderwijs. De redenen voor het stopzetten van de subsidies staan op de website van het Ministerie (zie www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2011/0513-OETC.htm).

Het is interessant stil te staan bij de curriculumorganisatie van dergelijk onderwijs. Tabel 1 geeft de verdeling van de onderwijslast aan.

KLEUTERSCHOOL	CURRICULUMORGANISATIE
Liefst 3 jaar	50% in de moedertaal (Spaans, Italiaans, Turks) 50% in het Nederlands
BASISSCHOOL	CURRICULUMORGANISATIE
1 ^e klas	60% moedertaal plus rekenen 30% in het Nederlands, apart van de andere leerlingen 10% integratieactiviteiten samen met andere leerlingen
2 ^e klas	50% in de moedertaal maar geen rekenen 20% in het Nederlands apart 30% integratieactiviteiten plus rekenen
3 ^e klas	90% in het Nederlands 3 à 4 uur per week onderwijs in de moedertaal 2u per week Frans

Tabel 1: Het prototypische model van v.z.w. Foyer (zie Leman 1990)

Dit meertalige programma krijgt de naam bicultureel onderwijs en is het beste voorbeeld van de implementatie van de ideeën uit het OETC. De doelstellingen staan niet ver af van die van Karel Buls. Hier volgt de redenering van Leman, de bezieler van het project:

¹⁵ Zie o.a. SPOELDERS (M.), LEMAN (Johan), SMEEKENS (L.). 'The Brussels Foyer bicultural education project: socio-cultural background and psycho-educational language assessment'. In: G. Extra & T. Vallen (eds) *Ethnic Minorities and Dutch as a Second Language*. Dordrecht, Foris, 1985, p. 87-103; JASPAERT (K.), LEMMENS (G.). *Evaluatie van het Nederlands in het Foyer bicultureel onderwijsproject*. Tilburg, Katholieke Universiteit Brabant, 1987; DANESI (M.). 'Mother Tongue literacy and the 'shaping' of knowledge: the experience of the Italian children'. In: M. Byram & J. Leman (eds). *Bicultural and Trilingual Education*. Clevedon, Multilingual Matters, 1990, p. 64-76; SNOECK (K.). 'Language and the teaching of mathematics to Turkish children'. In: M. Byram & J. Leman (eds). *Bicultural and Trilingual Education*. Clevedon: Multilingual Matters, 1990, p. 115-125; DE GROOT (B.), VAN DE CRAEN (Piet). 'De verwerving van de Nederlandse schrijftaal door meertalige kinderen uit het Spaanse Foyerproject'. In: E. Witte & A. Mares (Ed.). *19 keer Brussel. Brusselse thema's 7*. Brussel, VUB Press, 2001, p. 433-445.

Momenteel leven we in een complexe meertalige maatschappij die drietaligheid als norm ziet aan het einde van de basisschool. Hierbij is het van belang de grootste mogelijke sociale mogelijkheden te bieden. Dit kan door het bevorderen van de kwaliteit van het onderwijs, dat meertalig wordt, waardoor de participatie van uitgesloten groepen wordt bevorderd.¹⁶

Deze woorden zouden ook door Karel Buls kunnen worden onderschreven en ze zijn de uitdrukking van hetzelfde principe, namelijk via meertalig onderwijs meer kansen bieden aan leerlingen, in dit geval anderstalige leerlingen. Het grote verschil met de ideeën van Buls is dat verfransing niet meer centraal staat maar dat meertaligheid als dusdanig en als doel wordt aangeprezen.

Toch stuitte de idee van OETC in Vlaanderen op heel wat problemen. Velen raakten verlamd door de vraag welke talen nu moeten worden ingevoerd? Kan men Grieks, Pools, Arabisch, Turks, enzovoort allemaal tegelijkertijd in een curriculum stoppen? Hoe komt men aan al die leraren? Vaak werd gewerkt met de ambassades die leraren ter beschikking stelden maar dit gaf niet altijd kwalitatief goede resultaten omdat het niveau van de leraren te wensen overliet. Dit stelde dan weer een probleem van continuïteit. Ook waren er vragen m.b.t. tot de evaluaties in de doeltalen. Kortom er waren talrijke problemen die, behalve in Brussel, niet meteen opgelost raakten.¹⁷ Hierdoor kwam de idee van OETC, hoewel interessant en juist, onder druk te staan in Vlaanderen om in de jaren 2000 geheel te verdwijnen.

Toch liet OETC zien dat meertalig onderwijs mogelijk was mits op een goede manier geïmplementeerd. Het toonde ook aan dat Buls het bij het rechte eind had toen hij honderd jaar eerder meertalig onderwijs voorstond om een sociale groep meer kansen te bieden.

De Europese taalpolitiek vanaf 1995

Inleiding

Vanaf 1995 beveelt Europa expliciet meertaligheid aan. In het Witboek wordt de wens uitgedrukt dat achttienjarige Europese burgers drietalig zouden zijn.¹⁸ De formule 1+2 drukt uit dat, naast de moedertaal, nog twee talen worden beheerst. Europa geeft in het Witboek niet aan welke talen dit het best zijn of hoe dat moet maar steunt wel tal van projecten die de richting aanwijzen. De belangrijkste aanwijzing is het stimuleren van 'Content and Language Integrated Learning' (CLIL) of 'Enseignement d'une matière

¹⁶ LEMAN (Johan), *idem*, 1990.

¹⁷ VAN DE CRAEN (Piet), *idem*, 1993.

¹⁸ Witboek. *Onderwijzen en leren. Naar een cognitieve samenleving*. Brussel, Europese Commissie, 1995.

Le Tirailleur

Les lettres et communications :
adresser rue d'Anast, n° 9,
Bruxelles.

PUBLIANT LE DIMANCHE
PRIX DE L'ABONNEMENT : TROIS FRANCS PAR AN.
ON S'ABONNE DANS TOUTS LES BUREAUX DE POSTE.

Les annonces sont reçues aux
bureaux du journal, de 10 à 5 h.,
rue d'Anast, 9, Bruxelles.

Ils entassaient Pélion sur Ossa.

LA GUERRE SCOLAIRE.

Les instituteurs neutres, mais récalcitrants, rompent leur neutralité pour monter à l'assaut de l'Hôtel de Ville. (Voir la suite.)

intégrée à une langue étrangère' (EMILE).¹⁹ Het doel is het stimuleren van meertaligheid door, bij voorkeur vanaf de kleuterschool, leerlingen in contact te brengen met andere talen en een deel van het leerproces in een doeltaal te laten verlopen. In het Nederlands kan men spreken van 'Inhoud- en taakgericht taalonderwijs' (ITTO). In Wallonië heet het 'Enseignement de type immersif' of kortweg 'immersieonderwijs'. Hoe de terminologie ook luidt, in alle gevallen wordt een deel van het curriculum in een doeltaal onderwezen, i.c. in Nederlandstalige scholen in Vlaanderen in het Frans, Engels of Duits. In Franstalige scholen in het Nederlands, Engels of Duits.²⁰ In Brussel is de doeltaal altijd het Nederlands of het Frans. In deze paragraaf gaan we na hoe Wallonië, Brussel en Vlaanderen op de Europese aanbevelingen hebben gereageerd.

Wallonië

Franstalig België reageert snel op de Europese aanbeveling uit 1995. Onder het decreet Onkelinx van 1998 wordt in Franstalig België en Brussel immersieonderwijs mogelijk. De curriculumopbouw ziet er als volgt uit.

KLEUTERSCHOOL	CURRICULUMORGANISATIE
Vanaf de 3 ^e kleuterklas	Tussen 50% en 75% van de activiteiten grijpen in de doeltaal plaats
BASISSCHOOL	CURRICULUMORGANISATIE
Van de 1 ^e tot en met de 3 ^e klas	Minimum 50%, maximum 75% van de leerstof wordt in de doeltaal onderwezen (uitzondering Frans, gymnastiek en levensbeschouwelijke vakken)
Van de 4 ^e tot de 6 ^e klas	Minimum 25%, maximum 65% van de leerstof wordt in de doeltaal onderwezen (uitzondering Frans, gymnastiek en levensbeschouwelijke vakken)

Tabel 2: Curriculumopbouw in de basisschool onder het decreet Onkelinx van 1998. Voor een evaluatie zie Lecocq et al. 2007.

Er wordt bij voorkeur begonnen in het kleuteronderwijs en de hoeveelheid leerstof die in de doeltaal wordt onderwezen neemt langzaam af naarmate de leerling de basisschool doorloopt. De doelstellingen voor het basis- en secundair onderwijs staan beschreven op de site van het Franstalige ministerie van Onderwijs (zie voetnoot 1).

¹⁹ MARSCH (D.), CLIL/EMILE. *The European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential*. University of Jyväskylä: Continuing Education Centre, 2002; COMMISSION. *A New Framework Strategy for Multilingualism*. Brussels, European Commission, 2005.

²⁰ Voor het basisonderwijs in Wallonië zie www.enseignement.be/index.php?page=23801 en voor het secundair www.enseignement.be/index.php?page=23793

Hier volgt een uittreksel:

'L'apprentissage par immersion est une procédure pédagogique visant à assurer la maîtrise des compétences attendues en assurant une partie des cours et des activités pédagogiques de la grille-horaire dans une langue moderne autre que le français, en vue de l'acquisition progressive de cette autre langue.

L'apprentissage par l'immersion poursuit les objectifs suivants:

- En ce qui concerne les *cours et activités pédagogiques assurés dans la langue de l'immersion*, la maîtrise des compétences définies dans les Socles de compétences.
- En ce qui concerne la *langue de l'immersion*, la maîtrise des compétences liées à la communication orale et écrite dans cette langue définies dans les Socles de compétences' (zie www.enseignement.be/index.php?page=23801)

Zoals uit de tekst blijkt, is het de bedoeling om de eindtermen te behalen zoals voorgeschreven in de curricula. Hier is geen sprake van kansenverhoging maar uitsluitend van taalbeheersing. Het besef dat deze vorm van talen leren meer inhoudt dan louter taal komt pas later. Maar de invoering van het immersieonderwijs in Wallonië mag wel een succes worden genoemd. In 1998 waren er amper 15 scholen, anno 2014 waren er 171 basisscholen en 128 secundaire scholen verspreid over alle provincies. Ongeveer 80% van de scholen kiest voor het Nederlands als doeltaal, de rest voor het Engels en een klein deel voor het Duits. In 2013 namen ongeveer 27.000 leerlingen deel aan het immersieonderwijs. Al deze cijfers gaan in stijgende lijn en geven slechts een aanwijzing van het om zich heen grijpende fenomeen.

Brussel

In 2001 ging de scholengroep Brussel van het gemeenschapsonderwijs van start met amper twee schooltjes die de CLIL principes implementeerden. Later nam het aantal toe. De ad hoc organisatie die de begeleiding verzorgde bestond uit directieleden, mensen van de pedagogische begeleiding en onderzoekers van de Vrije Universiteit Brussel. STIMOB, of Stimulerend meertalig onderwijs in Brussel, werd het eerste voorbeeld van immersieonderwijs in Vlaanderen.²¹

De doelstellingen zijn een variatie op een thema dat we al meerdere keren zagen, namelijk vergroting van kansen en verbetering van schoolresultaten via meertalig onderwijs aan groepen leerlingen met de bedoeling meertalige mensen te vormen. Het is dezelfde filosofie als die van Buls maar aangepast aan de 21^e eeuw. Verfransing

²¹ Voor de eerste resultaten zie ALLAIN (L.), CEULEERS (E.), VAN DE CRAEN (Piet): 'Vier jaar stimulerend meertalig onderwijs in Brussel (STIMOB). Resultaten en toekomstvisie'. In: School en samenleving 10, 2005, p. 43-57.

staat niet meer centraal maar wel kennis van meerdere talen. De belangrijkste redenen om het talenonderwijs te hervormen zijn namelijk de volgende:

De eerste reden. Aan het einde van de 20^e eeuw heerst in Europa grote onvrede met de resultaten van het traditionele taalonderwijs. In vele landen, waaronder België, gaan heel wat financiële middelen deze richting uit maar aan het einde van het secundair onderwijs zijn leerlingen niet in staat om een eenvoudige conversatie in het Frans of Engels te voeren. Mochten we voor het rekenonderwijs dezelfde povere resultaten voorleggen als voor het taalonderwijs dan zou er revolutie uitbreken. Nochtans accepteert men de slechte resultaten van acht jaar taalonderwijs. De reden hiervan is niet ver te zoeken. Het traditionele taalonderwijs concentreert zich te veel op grammatica- en woordkennis en gaat voorbij aan spreekvaardigheid. De idee dat grammatica- en woordkennis automatisch leidt tot het kennen van een taal is even wijdverspreid en hardnekkig als onjuist.

De tweede reden. In diezelfde periode zien we een toename van de globalisering. Communiceren met mensen neemt hierbij een belangrijke plaats in. Talenkennis evenzeer. In landen die slecht taalonderwijs hebben, Groot-Brittannië bijvoorbeeld, steekt protest de kop op omdat hierdoor kaderleden belangrijke nationale en vooral internationale functies aan hun neus zien voorbijgaan. Dit betekent dat 1 | kennis van het Engels alleen ruim onvoldoende is en dat 2 | het talenonderwijs aan verandering toe is. Tevens staan nieuwe 'stakeholders' op die behoefte hebben aan mensen die talen spreken en niet alleen op een passieve kennis kunnen bogen.

De derde reden. Onderwijsonderzoek heeft nieuwe inzichten in leren en leerprocessen opgeleverd. De veelgeprezen communicatieve methodes die door het taalonderwijs worden voorgeschreven, blijven in vele gevallen dode letter ook al worden ze ondersteund door onderzoeksresultaten. Vanaf het midden van de jaren negentig van de 20^e eeuw neemt neurowetenschappelijk onderzoek aangaande leren en het brein toe en krijgen onderzoekers meer inzicht in hoe het brein omgaat met leerprocessen. De CLIL/EMILE aanpak sluit zich bij deze nieuwe inzichten naadloos aan.

De vierde reden. De roep om onderwijsvernieuwing neemt hand over hand toe. Globalisering, de Europese aanbevelingen, het gebruik van sociale media, de diversiteit van de leerlingen, vooral in grote steden maar ook daarbuiten, en nieuwe wetenschappelijke inzichten verhogen de druk op traditioneel conservatieve onderwijsinstanties om zich aan te passen en te veranderen.

Dit alles zijn redenen om meertalig onderwijs in te voeren en te promoten. Maar er is meer, met name de resultaten van wetenschappelijk onderzoek ter zake.

Le Tirailleur

PARAISANT LE DIMANCHE

Les lettres et communications :
adresser rue d'Anvers, n° 9,
Bruxelles.

ABONNEMENTS :

Belgique	12 francs	6 mois, fr. 7 50	3 mois, fr. 4 50
Hollande et Gr. Duché de Luxembourg	14 francs	6 mois, fr. 9 50	3 mois, fr. 5 50
Union postale	16 francs	6 mois, fr. 11 00	3 mois, fr. 6 50

Les annonces sont reçues
seulement au journal, de 10 à 3
rue d'Anvers, 9, Bruxelles.

Nous sommes l'avenir, l'espoir de la cité!

REVUE SCOLAIRE.

LE COMPROMIS DES BIBERONS.

Bij de oprichting van STIMOB waren VUB-onderzoekers ervan overtuigd dat meertalig onderwijs in de zin van CLIL meer was dan een betere aanpak om vreemde talen te leren. Ze hanteerden daarom een breed scala van zes onderzoeksvragen die nog steeds deel uitmaken van de onderzoeksparadigma's van de groep. Dit zijn ze:

- ⊗ Hoe verloopt de verwerving van de doeltaal in de CLIL context?
- ⊗ Wat is het effect op de moedertaal?
- ⊗ Wat is het effect op de kennis van de leerstof?
- ⊗ Wat is het effect op de attitude en motivatie van leerlingen?
- ⊗ Welke invloed is er op de cognitieve ontwikkeling?
- ⊗ Welke invloed is er op de breinontwikkeling?

Buls kon niet vermoeden dat zijn onderwijsvernieuwende ideeën aan het begin van de 21^e eeuw een dergelijke vlucht zouden nemen. De onderzoeksvragen overstijgen de traditionele vreemdetaal didactiek en refereren veeleer aan onderwijsinnovatie dan aan taalonderwijs. Bovenstaande onderzoeksvragen worden allemaal positief beantwoord maar er blijven nog heel wat detailvragen onbeantwoord, bijvoorbeeld m.b.t. meertalige groepen in de klas, zoals o.a. in Brussel het geval is.

De antwoorden op de vragen kunnen als volgt worden samengevat:

- ⊗ De verwerving van de doeltaal in de CLIL-context verloopt beduidend beter, zeker en vooral wanneer ook lees- en schrijfprocessen bij het CLIL-onderwijs worden betrokken.
- ⊗ Het effect op de moedertaal is positief en er is geen sprake van mindere moedertaalbeheersing.
- ⊗ De kennis van de leerstof is even groot of beter bij CLIL- vergeleken met niet-CLIL-leerlingen.
- ⊗ De attitude en motivatie van basisschoolleerlingen en leerlingen uit het lager secundair onderwijs is erg positief. Gebeurt de invoering van CLIL als de leerlingen 15 jaar of ouder zijn dan zijn de resultaten veel minder spectaculair.
- ⊗ De cognitieve ontwikkeling wordt gestimuleerd. In vele gevallen behalen de leerlingen betere resultaten op rekenen en wetenschappen.
- ⊗ De breinorganisatie van meertalige is anders dan die van een talige leerlingen en dit zou kunnen wijzen op een betere leeraptitude.²²

De verklaringen voor deze resultaten sluiten aan bij moderne inzichten inzake taalver-

²² Zie bibliografische verwijzingen aan het einde van dit artikel

werving en onderwijsvernieuwing. Ten eerste is er de focus op communicatieve taalverwerving, zoals die al meer dan dertig jaar door de taaldidactiek wordt uitgedragen maar vaak niet toegepast. Ten tweede is er het gebruik van impliciete leerprocessen. Niet langer staan het leren van regels en woordenschatlijsten centraal maar mondelinge communicatie. Pas daarna wordt gebruik gemaakt van de opgedane impliciete kennis binnen de taalbeschouwelijke activiteiten. Ten derde is er de tolerante houding t.a.v. taalvarianten die niet tot de officiële talen van de school behoren, maar die wel aanwezig zijn in de klas. Ten vierde is er de tolerante houding t.a.v. van fouten en tekortkomingen waar op het communicatieve niveau op een occasionele en niet-dwingende manier mee wordt omgegaan en ten vijfde grijpt er een dubbele evaluatie plaats waarbij taal en inhoud op een verschillende manier worden beoordeeld. Het resultaat is innovatief taalonderwijs.

Vlaanderen

Vlaanderen heeft er lang over gedaan om zich met deze onderwijsvorm te verzoenen. Vooral minister Vandenbroucke, minster van Onderwijs in de periode 2004-2009, ging scherp op de rem staan. In de nota *De lat hoog voor talen. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken* treffen we een aantal ideeën aan die anno 2015 als volstrekt voorbijgestreefd overkomen.²³ Enkele voorbeelden: alleen kennis van het Nederlands wordt gevaloriseerd, meertaligheid leidt niet tot gelijke kansen, de Europese taalpolitiek moet worden aangepast, de voortdurende evaluatie van het Nederlands leidt tot betere kennis van vreemde talen (sic) en voor wie in een tweetalig gebied woont, is submersie in het Nederlands de oplossing (sic).²⁴ Vervang hier Nederlands door Frans en katapulteer dit terug naar het einde van de 19^e eeuw. De tegenstanders van Karel Buls hadden dit met gejuich begroet. De talennota uit 2007 is, wat meertalig onderwijs betreft, de laatste stuip trekking van de gedachte dat meertaligheid gevaarlijk en ongeschikt is voor het onderwijs.

Tussen 2008 en 2010 wordt een proeftuinproject opgestart waarbij negen secundaire scholen uit de drie onderwijsnetten worden betrokken. De resultaten zijn positief.²⁵

²³ MINISTERIE. *De lat hoog voor talen. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken*. Brussel, Ministerie van Onderwijs, 2007.

²⁴ VAN DE CRAEN (Piet), SURMONT (J), CEULEERS (E.), ALLAIN (E. L.). 'How policies influence multilingual education and the impact of multilingual education on practices'. In: A.C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (eds). *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN project*. Amsterdam, John Benjamins, 2013, p. 353-372.

²⁵ MINISTERIE. *Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie van de CLIL-projecten in het secundair onderwijs in Vlaanderen*. Brussel, Ministerie van Onderwijs, 2011.

Pas in de zomer van 2013 stemt Vlaanderen *Onderwijsdecreet XXIII* waarin officieel erkende CLIL-scholen vanaf het schooljaar 2014-2015 in het vooruitzicht worden gesteld. Scholen dienen het ministerie te vragen om dit onderwijs te mogen organiseren via een geijkte procedure waarin wordt gepeild naar de aanwezigheid van meertalige leraren, of er een CLIL-team is, en hoe ze dit inpassen binnen het taalbeleid. Het schooljaar 2014-2015 zag 25 CLIL-scholen een officiële toelating krijgen. Dit is 16 jaar na het decreet Onkelinx in de Franse Gemeenschap. Van tijdverlies gesproken.

De invloed van Europa

Anders dan in de tijd van Karel Buls het geval was, heeft een hogere instantie, in dit geval Europa, een belangrijke rol gespeeld in de implementatie van meertalig onderwijs in België. Het is onder Europese druk dat lidstaten gedwongen werden na te denken over meertalig onderwijs en het is onder Europese druk dat ze nationale en regionale maatregelen hebben genomen om dit onderwijs te organiseren. De meerwaarde die goed georganiseerd CLIL-onderwijs biedt, is ondertussen wijd en zijd bekend. Kees de Bot, betrokken bij het tweetalig taalonderwijs in Nederland, verklaarde onlangs naar aanleiding van 25 jaar meertalig onderwijs daar dat '[t]weetalig onderwijs de belangrijkste ontwikkeling [is] op het gebied van taalonderwijs van de laatste vijftig jaar. Alle andere veranderingen in taalonderwijs, de inzet van ICT, cumulatief taalonderwijs, hebben geen vergelijkbare impact gehad [...] Een taal moet je leren door doen. Het tweetalig onderwijs bracht in praktijk waar ik vanuit taaltheoretisch oogpunt in geloofde'.²⁶

Maar naast het onmiskenbare voordeel dat de talenkennis van de leerlingen in hoge mate toeneemt en hun spreekangst verdwijnt, zijn er andere aspecten die aandacht vragen. Ik vermeldde al dat een aantal onderzoekers betere resultaten op rekenen en wetenschappen vaststelden. Bovendien leidt vroege meertaligheid in het latere leven tot het terugdringen van alzheimersymptomen met vier jaar.²⁷ Maar voor wie dit niet gelooft, zijn er de woorden van Jean Surmont, prefect van het Pegasus Atheneum Oostende, die zijn CLIL-ervaringen als volgt verwoordt: 'zwakke leerlingen worden sterker en sterken blijven sterk'. Karel Buls zou zich gesterkt hebben gevoeld.

Honderd jaar na Karel Buls' transmutatieklassen

In België is de geschiedenis van wat eerst tweetalig en later meertalig onderwijs wordt genoemd er een van vallen en opstaan. Achtereenvolgens komen verschillende doel-

²⁶ KOSTER (A.), VAN PUTTEN (L.) *Passie voor tweetalig onderwijs: een geschiedenis van 25 jaar succesvol onderwijs vernieuwen*, Haarlem, Europees platform, 2014, p.74.

²⁷ BIALYSTOK (E.), CRAIK (F.), FREEDMAN (M.). 'Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia'. In: *Neuropsychologia* 45, 2006, p. 459-464.

LESIFFLET

— SIFFLE TOUS LES DIMANCHES —

Abonnements : 3 francs l'an
(Pour l'étranger, la port en sus)
On s'abonne dans tous les bureaux de poste

BUREAUX :

39, Rue Antoine Dansaert, Bruxelles

ANNONCES

ON TRAITE A FORFAIT*

LE PÈRE FOUETTARD DE LA LIGUE DE L'ENSEIGNEMENT

OU

Comment M. Buls et sa Ligue entendent l'enseignement

A propos de la manifestation du 18 novembre.

groepen aan de beurt. In de tijd van Karel Buls stond de kansarme Vlaming zonder kennis van het Frans centraal. Buls stelde voor om tweetalig onderwijs Nederlands-Frans te organiseren dat de Vlaming een betere kennis van het Frans zou opleveren wat zijn maatschappelijke kansen aanzienlijk zou verhogen.

Vervolgens komt in de jaren zeventig en tachtig de kansarme allochtoon in beeld. Onderwijs in eigen taal en cultuur (OETC), de facto een vorm van meertalig onderwijs, wordt naar voren geschoven om de anderstalige betere kennis van het Nederlands en Frans bij te brengen wat zijn maatschappelijke kansen aanzienlijk zou verhogen.

In de jaren 1990 beseft Franstalig België zijn grote achterstand aangaande talenkennis. De Europese richtlijnen aangaande meertalig onderwijs worden toegepast met de bedoeling alle leerlingen in het Franstalig onderwijs een betere talenkennis te verschaffen wat hun maatschappelijke kansen aanzienlijk verhoogt.

In 2013 stemt de Vlaamse regering een onderwijsdecreet waarin meertalige scholen een plaats krijgen. Helaas alleen maar in het secundair onderwijs. Dit is uiteraard een stap in de goede richting maar het bewijst dat in Vlaanderen de koudwatervrees m.b.t. meertalig onderwijs nog steeds bestaat. Ondanks binnen- en buitenlandse onderzoeksresultaten die het positieve aspect van dit soort onderwijs aantonen, blijven sommigen tegen beter weten in geloven dat het welbevinden van leerlingen gehypothecerd wordt als ze leerstof in verschillende talen leren. Het geloof in de verhoging van maatschappelijke kansen hierdoor wordt in Vlaanderen nog niet door iedereen geaccepteerd.

Dit laatste laat zien in welke mate Buls en de zijnen in 1878 hun tijd ver vooruit waren. Weliswaar kan je stellen dat ze meertalig onderwijs propageerden via verfransing maar het uiteindelijke doel was wel meer sociale kansen te bieden aan kansarmen binnen de context van de tijd waarin ze leefden. Buls en zijn medestanders waren de eersten om de merites van meertalig onderwijs naar waarde te schatten. Het is de vraag of de Ligue de l'Enseignement et de l'Education permanente hier ook zo over denkt want op haar website wordt in het historisch overzicht met geen woord gerept over de transmutatieklassen.²⁸

Men kan stellen dat zowel de OETC-gedachte als de Europese initiatieven uit de jaren 1990 uit dezelfde inspiratiebron putten. Meertalig onderwijs wordt naar voren geschoven als een middel om kansarmoede te bestrijden en als een middel tot economische ontvoogding. Het leidt bovendien tot onderwijsinnovatieve aspecten die het leerpro-

²⁸ ligue-enseignement.be

ces zelf beïnvloeden en dit laatste konden Buls, noch de Europese initiatiefnemers bevroeden.

Buls stond aan de wieg van het moderne denken over meertalig onderwijs. Zijn ideeën waren zo vooruitstrevend dat sommigen ook vandaag nog twijfelen aan de waarde ervan. Dit is onterecht zoals uit deze bijdrage blijkt. De dagen van het traditionele taalonderwijs zijn geteld. Meertalig onderwijs is de toekomst en levert betere leerlingen op. Met dank ook aan Karel Buls.

PIET VAN DE CRAEN

STUDEERDE GERMAANSE TALEN EN NEUROLINGUISTIEK. IN ZIJN DOCTORAAT LEGDE HIJ DE NADRIJK OP DE INTERACTIEVE ASPECTEN VAN DISCURSIEVE ANALYSE WAARBIJ HIJ PLEITTE VOOR EEN HERMENEUTISCHE TAALANALYSE (IN TEGENSTELLING TOT DE, OP DAT MOMENT, DOMINANTE METHODE VAN CHOMSKY). HIJ PASTE DEZE THEORIE TOE OP DRIE ONDERZOEKSDOMEINEN: 1) HET DOMEIN VAN DE THEORETISCHE LINGUISTIEK, 2) HET DOMEIN VAN MEERTALIG ONDERZOEK EN 3) HET NIVEAU VAN DISCURSIEVE ANALYSE MET SPECIALE AANDACHT VOOR 'PARTICLES'. VAN DE CRAEN IS VOLTIJDS HOOGLEERAAR AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL WAAR HIJ NEDERLANDSE TAALKUNDE EN ALGEMENE TAALKUNDE DOCEERT. HIJ BEGELEIDT EEN GROOT AANTAL LICENTIEVERHANDELINGEN IN DE HIERBOVEN VERMELDE ONDERZOEKSDOMEINEN. SINDS 1997 IS HIJ SECRETARIS VAN DE EUROPEAN LANGUAGE COUNCIL EN IN 2003 WERD HIJ VICE-VOORZITTER VAN DE ASSOCIATION BELGE DE LINGUISTIQUE APPLIQUÉE. HIJ IS LID VAN HET COMITÉ TAALKUNDE VAN HET (NATIONAAL) FONDS VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK. BINNEN FOST IS HIJ PROMOTOR VAN HET DOCTORAATSONDERZOEK VAN STEVEN VAN DEN BERGHE.

BIBLIOGRAFISCHE VERWIJZINGEN

- MONDT, K. 2005. *Bilingual Language Education. Its Neurocognitive Effect and Opportunities for Integration. Neuroscientific Research and Language Learning in a Multilingual Environment*. Brussels: Vrije Universiteit Brussel. Unpublished doctoral dissertation;
- MONDT, K., E. STRUYS, M. VAN DEN NOORT, D. BALLÉRIAUX, T. METENS, PH. PAQUIER, P. VAN DE CRAEN, P. BOSCH, & V. DENOLIN. 2011. 'Neural differences in bilingual children's arithmetic processing depending on language of instruction'. *Mind, Brain and Education* 5(2), 79-88;
- MURPHY, A. 1988. *The Regional Dynamics of Language Differentiation in Belgium*. Chicago: University of Chicago. Geography Research paper 227.
- STRUYS, E. 2013a. *Functional and Structural Plasticity in the Bilingual Brain: An Investigation into the Development of Cognitive Processing in Bilingual Populations*. Brussels, Vrije Universiteit Brussel: unpublished doctoral dissertation.
- STRUYS E. 2013b. 'Meertalig leren en het brein: een verkenning'. *Caleidoscoop. Tijdschrift voor leerlingenbegeleiding vandaag en morgen* 5 (25), 14 - 22
- SURMONT, J., P. VAN DE CRAEN, E. STRUYS & T. SOMERS. 2014. 'Evaluating a CLIL student: where to find the CLIL advantage'. In: R. Breeze, C. Llamas Saiz, C. Martinez Paramar & C. Taberero Sala (eds). *Integration of Theory and Practice in CLIL*. Amsterdam: Rodopi, 55-74;
- SURMONT, J. 2015. *Beyond Language and Content Learning: CLIL and Cognition*. VUB proefschrift.
- VAN DE CRAEN, P, J. BOULIMA & V. HUYGE. 1993. 'Anderstalige migranten in het onderwijs. Een overzicht en een aanzet tot onderwijsverandering'. In : E. Deslé, R. Lesthaeghe & E. Witte (red) *Denken over migranten in Europa*, Brussel: V.U.B.-Press, 123-156;
- VAN DE CRAEN, P. 2002. 'Honderd jaar meertalig onderwijs in België'. In: J. Leman & L. Top (red) *Intercultureel en meertalig onderwijs, burgerschaps- en vredesopvoeding*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant, 17-27;
- VAN DE CRAEN, P, K. LOCHTMAN, E. CEULEERS, K. MONDT & L. ALLAIN. 2007a. 'An interdisciplinary approach to CLIL learning in primary schools in Brussels. In: C. Dalton-Puffer & U. Smit (eds) *Empirical Perspectives on CLIL Classroom Discourse*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 253-274.
- VAN DE CRAEN, P, E. CEULEERS & K. MONDT, 2007b. 'Cognitive development and bilingualism in primary schools: teaching maths in a CLIL environment'. In: D. Marsh & D. Wolff (eds) *Diverse Contexts – Converging Goals. CLIL in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 185-200.
- VAN DE CRAEN, P, K. MONDT, L. ALLAIN & Y. GAO. 2007c. 'Why and How CLIL Works. An Outline for a CLIL Theory'. *Vienna English Working Papers* 16(3), 70-78;
- VAN DE CRAEN, P, E. CEULEERS, K. MONDT & L. ALLAIN. 2008. 'European multilingual language policies in Belgium and policy-driven research'. In: K. Lauridsen & D. Toudic (eds) *Language at Work in Europe. Festschrift in Honour of Wolfgang Mackiewicz*. Göttingen: V&R Press, 139-151;
- VAN DE CRAEN, P, K. MONDT, E. CEULEERS & EVA MIGOM. 2010. 'EMILE a douze ans. Douze ans d'enseignement de type immersif en Belgique. Résultats et perspectives'. *Synergies – Monde* 7, 127-140
- VAN DE CRAEN, P, K. MONDT & J. SURMONT. 2012a. 'What Content and Language Integrated Learning has taught language pedagogy and how to explain it'. In: David Marsh & Oliver Meyer (eds) *Quality Interfaces. Examining Evidence & Exploring Solutions in CLIL*. Eichstatt: Eichstaet Academic Press, 27-38;
- VAN DE CRAEN, P, J. SURMONT, K. MONDT & E. CEULEERS. 2012b. 'Twelve years of CLIL practice

in multilingual Belgium'. In: G. Egger & C. Lechner (eds). *Primary CLIL Around Europe. Learning in Two Languages in Primary Education*. Marburg: Tectum, 81-97;

VAN DE CRAEN, P., J. SURMONT, E. CEULEERS, L. ALLAIN. 2013. 'How policies influence multilingual education and the impact of multilingual education on practices'. In: A.C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (eds) *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN project*. Amsterdam: John Benjamins, 353-372;

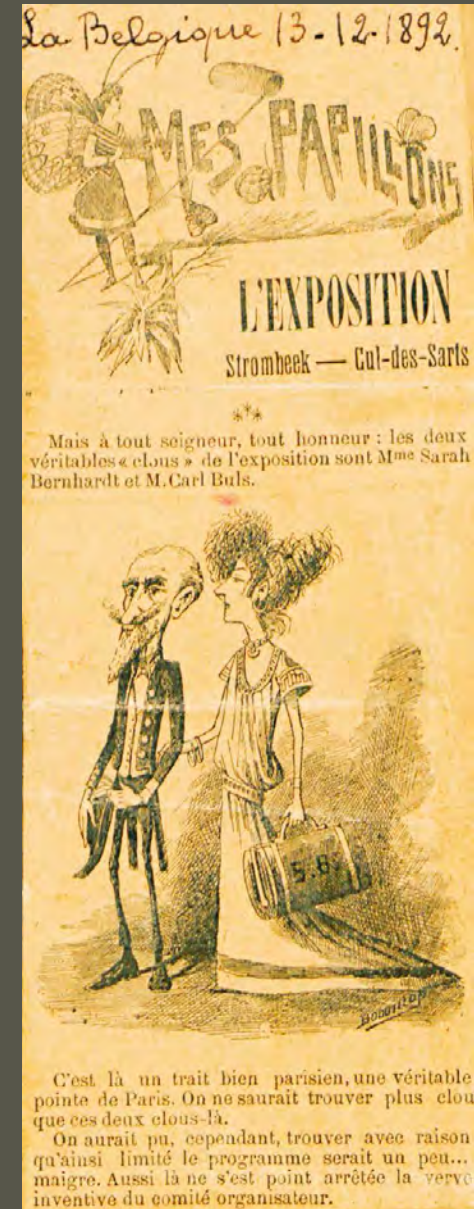
VAN DEN NOORT, M., E. STRUYS, K. KIM, P. BOSCH, K. MONDT, R. VAN KRALINGEN, M. LEE & P. VAN DE CRAEN. 2014. 'Multilingual processing in the brain'. *International Journal of Multilingualism 2* (11), 182- 201, DOI: 10.1080/14790718.2013.791298

zie verder ook

JÄPPINEN, A.-K. 2005. 'Thinking and content learning of mathematics and science as cognitional development in content and language integrated learning (Clil): teaching through a foreign language in Finland'. *Language and Education 19*, (2), 148:169;

LORENZO, F., S. CASAL & P. MOORE. 2010. 'The Effects of Content and Language Integrated Learning in European Education: Key Findings from the Andalusian Bilingual Sections Evaluation Project'. *Applied Linguistics 31*(3), 418-442.

MURRAY, D. 2010. 'Irish-Medium Language Immersion Programs. Effects on Mathematics Education'. *Journal of Mathematics Education at Teachers College*, Fall-Winter, 28-32;

CULTUREEL ANIMATIECENTRUM BEURSSCHOUWBURG VZW AUGUST ORTSSTRAAT 22, 1000 BRUSSEL TEL. 02/511.25.25

BEURSSCHOUWBURG

MAART 1979

donderdag 1 maart, 12.40 uur
Middag van de Poëzie

HUGO CLAUS
leest eigen werk.

donderdag 8, 20.30 uur
KLOWNS?

de pretenties van het toneel een hak gezet door een jong toneelschrijver.
Sam Bogaerts.
Met Camilla Blerau en Lukas Vandervorst.
Productie: Theater den 8.

donderdag 13, 20.30 uur

ECHO DU BAYOU
Franse supergroep inzake Cajun

woensdag 14, 20.30 uur

TOPCONFERENTIE

tussen Eva Braun en Clara Petacci, met Annelies Vaes en Tessy Moerenhout.
Productie: BENT
i.s.m. Frans Masereelfonds.

donderdag 15, 12.40 uur
Middag van de Poëzie over

MAURICE GILLIAMS
besproken door Ivo Michiels

donderdag 15, 20.30 uur
reportage- en fictiefilm over de Brusselse Blegijnhofwijk.

MAGNUM BEGYNASIUM BRUXELLESE
i.s.m. Frans Masereelfonds.

dinsdag 20, 20.30 uur
Jazz de Jazz.

DEREK BAILEY BAND

met (waarschijnlijk):
ANTHONY BRAXTON e.a.

donderdag 22, 20.30 uur

SLOPPENGARGA
een jeugdstuk van Brecht, gespeeld door

ONAFHANKELIJK TONEEL
in auditorium Q van de VUB (Pleinlaan)

dinsdag 27, 20.30 uur

Over Tsjechov gesproken.
JULES CROISSET
speelt Tsjechov als Tsjechov

donderdag 29, 20.30 uur

ROBERT JOHNSON

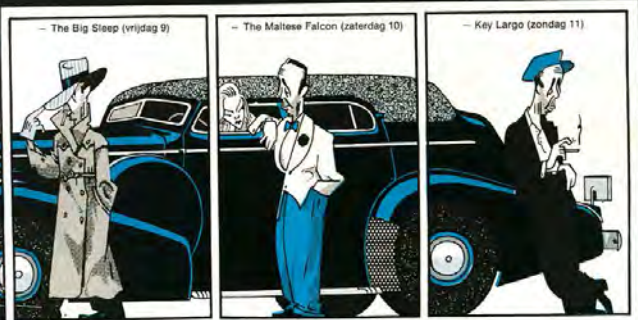
woensdag 20, 20.30 uur
Muzica Libera Antwerpen in nieuwe stijl.

FRED VAN HOVE QUARTET

woensdag 4 april, 20.30 uur
in de Passage 44:

ART ENSEMBLE OF CHICAGO
donderdag 5 april, 20.30 uur
Engelse reggae door
INNER CIRCLE

3x
HUMPHREY BOGART
9, 10, 11 maart, 20.30 uur
drie cine-films

PLAATSBESPREKING: 02.511.25.25 van 11 tot 18 uur (behalve weekend)

Roots brengt het natuurlijke lopen terug

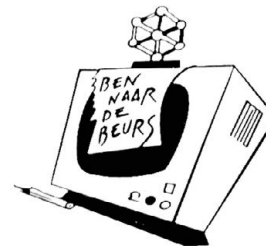

tel. (02) 512 86 32 Grasmarkt, 69 1000 Brussel

DE BEURSSCHOUWBURG: INSTELLING OF INSTRUMENT?

DE WEERKLANK VAN DE VLAAMSE BELEIDSOPTIES IN HET BEHEER VAN DE BEURSSCHOUWBURG

Margot De Boeck

De Beursschouwburg blies op 5 februari 2015 vijftig kaarsjes uit. Dat deed hij in vol ornaat met een 50-uur durend programma, afgesloten met een groots feest. Op de voorgevel stonden de woorden 'Under construction since 1965'. Dit verwijst meteen naar het speelse en veelzijdige profiel van de Beursschouwburg. Een opvallende constante in al deze veranderingen is zijn Vlaamse karakter.

Althans, dat zou één van de constanten moeten zijn, aangezien de Beursschouwburg een Vlaamse instelling is die het voornaamste deel van zijn subsidies van de Vlaamse Gemeenschap krijgt.

In dit artikel staat daarom de relatie tussen de Beursschouwburg als Vlaamse instelling en de Vlaamse cultuurpolitiek centraal. Enerzijds wordt gefocust op de doelstellingen die de overheid voor ogen hield bij de invulling van haar cultuurbeleid. Daarvoor schets ik de ontwikkeling van het Vlaamse cultuurbeleid van 1965 tot nu. Anderzijds wordt nagegaan hoe deze Vlaamse beleidsopties al dan niet een weerklank vonden in de werking van de Beursschouwburg. Wat vertelt deze wisselwerking over de Vlaamse identiteit van het theater?

Deze analyse baseert zich op de beleidsteksten van de Beursschouwburg van 1965 tot 2011 die worden bewaard in het Archief en Museum voor Vlaams Leven te Brussel. Ook interviews met artistiek leider in de jaren '70 Jari Demeulemeester, voorzitter van de raad van beheer in de jaren '80 Karel Anthierens, Beursdirecteur in de jaren '90 Paul Corthouts, en de politici Annemie Neyts en Hugo Weckx die ik in het kader van mijn meesterproef aan de KU Leuven heb afgenomen, werpen nieuw licht op de beleidsopties waar de Beursschouwburg voor stond.¹

¹ DE BOECK (Margot). *Vlaamse of Brusselse Beursschouwburg? De veranderende betekenis van Vlaamse cultuur in Brussel 1965-2014*, onuitgegeven verhandeling, 2014.

5.2.0.1 2 131
Dinsdonderdag 1
September '77

BEURSKRANT

DE LEUKSTE THEATERKRANT VAN DE LEUKSTE THEATERS

BELGIE BELGIË
P. B.
8330 Dinsdonderdag

BEURSSCHOUWBURG
KUNST- EN CULTUURVERBOND
WORKSHOP

NEERLANDS HOOP

Interview

NEERLANDS HOOP
MET DERNIERE
IN BEURS

ALLES OVER HET SEIZOEN 77-78
BIJ BEURS, KCV & WORKSHOP

MAANDBLAD-verschijnt 8 MAAL PER JAAR A-U-B

De opening van de schouwburg: de toon wordt gezet

Cultuur is het eerste domein waarin de Vlaamse autonomie gestalte kreeg. In 1954 al werd het oudste Koninklijke Besluit uitgegeven dat de toelagen aan de dramatische kunst uitsluitend in het Nederlands bepaalde. Dit was de eerste beheersmaatregel die de culturele autonomie van de Vlamingen vaststelde en daar meteen gevolgen aan verbond.² Deze autonomie ontplooidde zich vanaf dan gestaag verder. Zo werd in 1960 de openbare omroep gesplitst in de BRT en RTB. Met de oprichting van een autonoom ministerie voor Nederlandse cultuur binnen de nationale regering in 1962 werd ook voorzien in een gescheiden begroting voor cultuur voor beide landsdelen. Pas na de staatshervorming in 1970 werd de cultuurraad van de Nederlandse cultuurgemeenschap opgericht. Dit was de voorloper van het Vlaams Parlement met de bevoegdheid voor taal en cultuur.³

Renaat Van Elslande was de eerste minister van Cultuur van 1961 tot 1968. Van Elslande streefde naar de democratisering van cultuur. Volgens de studiegroep voor cultuurbevordering van de KU Leuven was de culturele infrastructuur in Vlaanderen in de jaren '60 sterk verouderd en nog erg verzuimd. Daarom kwam vanaf 1965 een stimulans vanuit de overheid voor de bouw van culturele centra waarbij de overheid tot 60 procent van de bouwkosten subsidieerde. Dit leidde tot een boom van culturele centra in heel Vlaanderen. Door hun geografische verspreiding, en door zich open te stellen voor alle sociale klassen, moesten zij de drempel tot cultuur zo laag mogelijk maken.⁴

Ook op Brussel had Van Elslande een eigen visie. Hij wilde de verfransing in de stad tegengaan. De opening van de Beursschouwburg in 1965 was onderdeel van dit project. De schouwburg moest louter receptief werken en zo het beste theater uit Vlaanderen tonen.⁵ Bij de opening van de Beursschouwburg gaf de Kring voor het Vlaams Gezelschapsleven, privé-initiatiefnemer van de Beursschouwburg, een brochure uit met daarin de visies van een aantal fervente theaterdirecteurs en Brusselse Vlamingen op de Beursschouwburg.⁶ Uit de bedoeling van de Vlamingen om Franstaligen te tonen wat ze in hun mars hadden, blijkt duidelijk een voorname motivatie voor de oprichting van

² VAN IMPE (Alfons). *Over toneel. Vlaamse kroniek van het komediantendom*, Tiel, 1978, p. 299.

³ DE PAUW (Wim). *Absoluut modern. Cultuur en beleid in Vlaanderen*, Brussel, 2007, p.36-38.

⁴ GILLARD (Evi), VANLIERDE (An) (Ed.), *Over de kracht van cultuur- en gemeenschapscentra gisteren, vandaag en morgen*, Brussel, 2013, p.16-26.

⁵ DE PAUW (Wim). *Absoluut modern*, Brussel, 2007, p.39.

⁶ De Kring voor het Vlaams Gezelschapsleven werd opgericht in 1958 en organiseerde socio-culturele activiteiten voor Vlamingen in Brussel. Hij beheerde de Beursschouwburg mee in de beginjaren maar kwam niet verder dan het organiseren van een jaarlijks galabal. (www.odis.be/pls/odis/opacuwv.toon_uvw_2?CHK=or_17340).

de schouwburg. Van Elslande schreef in de brochure: 'Cultuur is het vaste argument om eerbied af te dwingen van *alle* burgers' (eigen cursivering).

Bovendien moest de opening van de Beursschouwburg het startschot voor de opening van vele andere Nederlandstalige schouwburgen in de stad betekenen. De overtuiging bestond dat de aantrekkingskracht tot Brussel voor Vlamingen groter zou worden naarmate Brussel meer ontspanning en kunst kon bieden aan Vlamingen in hun eigen taal. Bovendien zouden de Vlamingen uit verschillende delen van het land 'op natuurlijke wijze' algemeen Nederlands leren spreken. Zo vormde de Beursschouwburg 'een prachtige bekroning van de eerste fase in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd in Brussel'.⁷

Het discours dat in de brochure van het openingsgala gehanteerd werd, is hoopvol en omschrijft de Beursschouwburg als het beginpunt voor een verdere bloei in de Nederlandstalige toneelkunst in Brussel. Cultuur stond in deze jaren sterk in dienst van de ontvoogding en van de Vlaamse zaak. Enerzijds kon cultuur van de Vlamingen in Brussel een sterke gemeenschap maken, anderzijds moest zij de Franstaligen tonen wat Vlaanderen in zijn mars had. De eerste seizoenen in de Beursschouwburg losten de eisen van Van Elslande zonder veel problemen in.

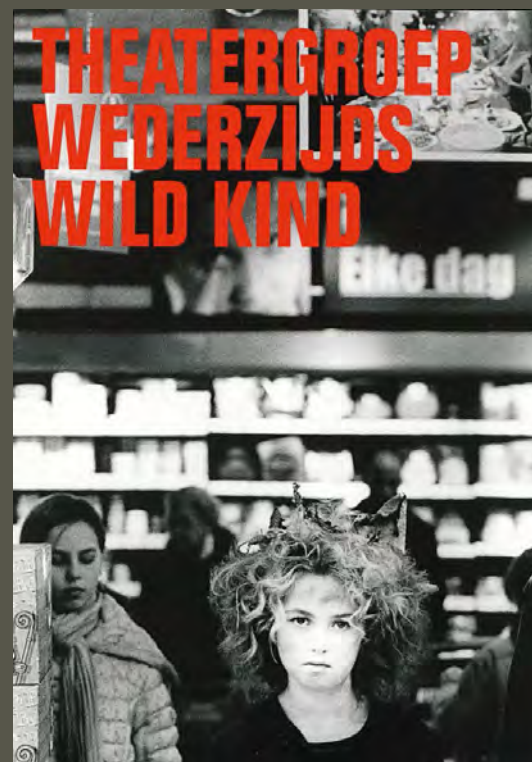
De Werkgemeenschap, een valse noot

Vanaf 1968 ontstond binnen de Beursschouwburg met de Werkgemeenschap een nieuwe werkvorm onder leiding van toenmalig directeur Dries Wieme. Samen met acteurs Wim Meeuwissen en Herman Verbeeck wilde hij omstreeks april 1968 het toneel in Vlaanderen hervormen. Wieme wilde de communicatie binnen het theater herstellen en eiste hiervoor van alle werknemers binnen de Beursschouwburg deelname aan zowel het organisatorische als aan het artistieke beleid. Op 1 juli werd dit plan door de raad van beheer goedgekeurd en op 5 augustus ging de officiële werking van start. Al vrij snel ontstond binnen de eerste kern echter een breuk tussen verschillende leden van de gemeenschap. Door noodzakelijke verbouwingen tot december 1968 viel door de lange sluiting bovendien een deel van het oude publiek voorgoed af. Na de heropening kwam een ander, jonger, publiek dat benieuwd was naar de nieuwe werkwijze van de Werkgemeenschap.⁸

⁷ AMVB, 2014/210, 20: Renaat Van Elslande en Bert van Kerkhove in *Beursschouwburg kultuurcentrum. Openingsgala 5 februari 1965*.

⁸ MEEUWISSEN (Wim). *Beursschouwburg Brussel Werkgemeenschap Toneel: analyse van hun werken en de gebeurtenissen eromheen*, Brussel, 1970, p.11-17.

Groenten uit Balen Tien jaar later, Jo De Meyere, Hans Royaards, Willy Van Heesvelde, Annelies Vaes, Suzanne Juchtmans, Walter Van De Broeck, Jos Simons, 1981 [foto: Bent] | *Affiche Performance Art Festival, 1978* | *Theatergroep Wederzijds Wild Kind* | Radeis, Echafaudages, 1980-81

In maart 1969 begon de Werkgemeenschap opnieuw met als doel een tekstgezelschap te zijn dat zijn publiek zou informeren over nieuwe methodes om theater te maken. Daarbij streefde ze zo veel mogelijk naar een rechtstreeks contact met het publiek. Vanaf oktober 1969 wilde de overheid echter ingrijpen in de planning van het reeds georganiseerde seizoen. Zo moest de Beursschouwburg ook het Brussels Kamer Toneel en Vlaamse kleinkunstenaar Jef Burm tonen. Daarbij legitimeerde de overheid zichzelf door te verwijzen naar de receptieve functie die de schouwburg in zijn beginjaren opgelegd had gekregen. De raad van beheer gaf snel toe aan de overheidswensen.⁹

Het echte struikelblok was de geplande studieperiode naar Joegoslavië en het verbod aan directeur Dries Wieme om zijn gezelschap daar te vergezellen. De overheid, de raad van beheer en de leden van het gezelschap slaagden er niet in tot een overeenkomst te komen. Door het verhinderen van deze studieperiode kwamen de artistieke plannen van de gemeenschap nog meer in het gedrang. Ook voor de stemlessen was vanaf dan geen geld meer. Volgens Alfons Peerenboom, afgevaardigd beheerder 'spraken ze al goed genoeg voor Brussel!'¹⁰

Vanaf 13 december 1969 kwam alles in een stroomversnelling terecht door het politieel optreden na de voorstelling *De Nonnen*. De Werkgemeenschap had intussen contacten gelegd met de initiatieven Toneel Vandaag, T68 en Actie Tomaat. Deze actiegroepen pleitten voor een vernieuwing van het theaterbestel in Vlaanderen en Nederland. Door contact met deze groepen had de Werkgemeenschap een politiek bewustzijn ontwikkeld. Na de opvoering zou de volgende tekst op de scene gedeclameerd worden: 'De Werkgemeenschap dankt u voor uw aanwezigheid. De overheid fruikt ieder initiatief van onderuit. Ook het onze. Leve de Overheid. De Werkgemeenschap dankt u voor uw aanwezigheid.'¹¹

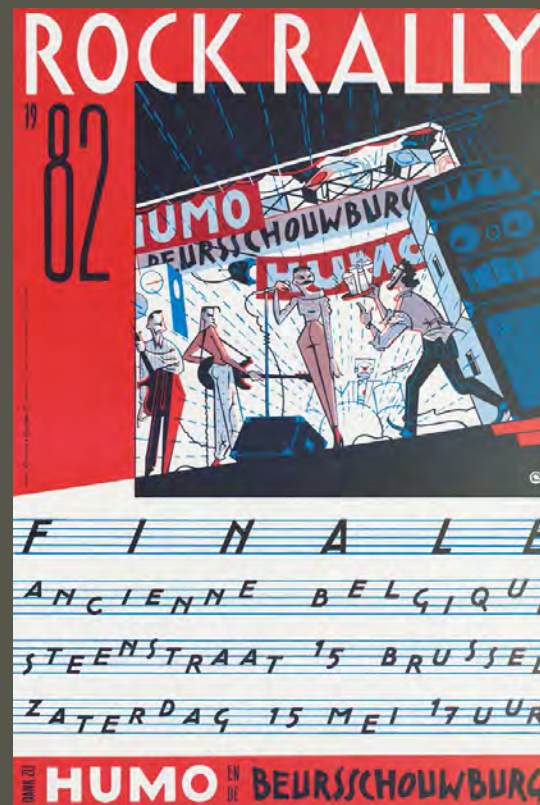
Afgevaardigd beheerder Peerenboom had onraad geroken en had de politie gewaarschuwd. Deze greep in nog voor de Werkgemeenschap kon beginnen aan haar actie die vreedzaam was bedoeld. Dertig agenten stormden de theaterzaal binnen en paktten willekeurige toeschouwers op. Op 1 januari 1970 werd directeur Dries Wieme ontslagen en werd de Werkgemeenschap ontbonden.¹²

⁹ MEEUWISSEN (Wim). *Beursschouwburg Brussel Werkgemeenschap Toneel: analyse van hun werken en de gebeurtenissen eromheen*, Brussel, 1970, p. 21.

¹⁰ *Ibidem*, p. 23.

¹¹ *Ibidem*, p. 36.

¹² *Ibidem*, p.38-41.

Tijdens het bestaan van de Werkgemeenschap werd in de pers nauwelijks melding gemaakt over de vernieuwende manier waarop werd geprobeerd theater te maken. Het is pas achteraf, in februari 1970, dat in verschillende tijdschriften werd opgemerkt hoe baanbrekend haar werk was geweest voor het theater in Vlaanderen. Volgens toneelcriticus Alfons Van Impe was er in België zelfs tot op het eind van de jaren '70 slechts weinig theater dat zich vragen stelde bij zijn repertoire en reflecteerde over de zin van zijn ondernemingen. De uitzondering daarop was volgens hem de Werkgemeenschap van de Beursschouwburg geweest die eind jaren '60 als enige in België had geprobeerd een politiek bewustmakende inhoud te tonen.¹³ Van Impe vergat hierbij wel de belangrijke initiatieven van theatermakers als Het Trojaanse Paard, de Internationale Nieuwe Scene en de Mannen van den Dam die in de jaren '70 vernieuwend politiek theater maakten.

De redenering van de overheid die tot ingrijpen had geleid was dubbel. Enerzijds was er scepsis vanwege de duidelijk communistische inspiratie die de basis vormde voor het ideeëngoed. Daarnaast verloor de Beursschouwburg door deze productieve aanpak zijn oorspronkelijk vooropgestelde functie: wat cultureel leefde in Vlaanderen verspreiden in de hoofdstad.¹⁴ De noodzaak om in Brussel cultureel actief te zijn blijkt ook uit het volgende citaat van Van Mechelen omstreeks 1970: '... met Brussel hoofdstad zitten tal van sentimenten en ook heel wat ressentimenten verweven. Een adderkluw. Wij zijn tevreden dat we hier enkele bakens hebben geplaatst die onherroepelijk in Brusselse grond staan.'¹⁵ De overheid ging nog verder door in februari 1970 zelf een nieuwe directeur, Frans Van Langendonck, aan te stellen. Hij had voordien bij de radio gewerkt en was als liefhebber van amateurtoneel, althans volgens de overheid, de geknipte man voor deze taak.¹⁶

De daadkracht en de ongestoordheid waarmee de overheid eind 1969 ingreep is tekenend. Naar de betekenis van de Werkgemeenschap is in België echter nagenoeg nog geen onderzoek gedaan. Mijn analyse baseert zich daarom voornamelijk op de getuigenis van Wim Meeuwissen die is uitgegeven en momenteel wordt bewaard in het Vlaams Theater Instituut. Dit werk is interessant omdat het de gebeurtenissen uitgebreid uiteenzet en bovendien kort na de feiten al verscheen. Toch is een kritische houding nodig: Meeuwissen was zelf een van de vooraanstaande leden van de gemeenschap.

De impact van deze gebeurtenis op de geschiedenis van de Beursschouwburg en van het Vlaamse culturele landschap mag niet onderschat worden. In 1969 trad de overheid

¹³ VAN IMPE (Alfons). *Over toneel*, p.381.

¹⁴ DE PAUW (Wim), *Absoluut modern*, p.43-45.

¹⁵ MEEUWISSEN (Wim). *Beursschouwburg Brussel*, Brussel, 1970, p.79.

¹⁶ DEMEULEMEESTER (Jari). Persoonlijk gesprek, 14 februari 2014.

Jan Fabre, *De Macht der Theaterlijke Dwaasheden*, 1984 [Patrick T. Sellitto]

Jan Decorte, *Het stuk stuk* [Herman Sorgeloos]

Rosas, *Fase* [Herman Sorgeloos]

nog sterk sturend op. Wat met de Werkgemeenschap gebeurde, is hiervan de duidelijkste illustratie. Zonder tussenkomst had het politiek theater in Vlaanderen, dat zich in de jaren '70 ontplooidde, zich waarschijnlijk anders ontwikkeld. Ook had de programmatie van de Beursschouwburg er in de daarop volgende jaren zonder twijfel anders uitgezien.

De Beursschouwburg als instrument in de Vlaamse ontvoogdingspolitiek

Omstreeks 1964 was er een wildgroei van kamertonelen, ontstaan midden jaren '50 als een alternatief voor het traditioneel theater in België en Europa. De kamertonelen kostten echter steeds meer aan de staat. Daarom werd een opgelegde professionalisering in het leven geroepen waarbij enkel nog beroepsregisseurs en -acteurs een toelage zouden krijgen. Deze professionalisering keek daarbij vooral naar wie voltijds zijn geld kon verdienen en niet naar talent. Ongenoegen ontstond aan de zijde van de artiesten, verder aangewakkerd door de roep naar inspraak in de artistieke keuzes van de overheid.¹⁷

In 1975 werd aan deze uitingen van ongenoegen gehoor gegeven met het opstellen van het Theaterdecreet. Dit decreet verdeelde de theaters in vier categorieën: repertoiregezelschappen, kamergezelschappen, stadsgezelschappen en gezelschappen voor experimenteel of vormend toneel. Daarnaast werd ook de raad van advies voor dramatische kunst opgericht waarin de artiesten zelf konden zetelen. Door dit decreet kon de overheid elk jaar opnieuw beslissen of ze subsidies verleende of introk. Dit leverde een onzekere situatie op voor de artiesten aangezien zij slechts op jaarlijkse basis verzekerd waren van hun inkomsten.¹⁸

Belangrijker voor de Beursschouwburg waren de ontwikkelingen in het Brusselse cultuurbeleid. Frans Van Mechelen had ervoor gekozen vooral te richten op de 'cultureel zwakkeren' in de stad met de uitbouw van een cultuur- en recreatie-infrastructuur. Ook de opening van verschillende culturele centra in de rand, waaronder ook de Westrand in Dilbeek en cc Strombeek, was onderdeel van dit plan. In de stad werd het Contact- en Cultuurcentrum (CCC) in 1966 opgericht. Dit privé-initiatief zou met de steun van de minister voor Nederlandse Cultuur tegemoet komen aan de noodzaak aan organisatie en communicatie van verschillende Vlaamse initiatieven in Brussel. Op 9 augustus 1972 werd de Nederlandse Commissie voor Cultuur voor de Brusselse Agglomeratie (NCC) in het leven geroepen. Dit was een grondwettelijk orgaan dat paste in het kader van de grondwetsherziening van 1970. De Commissie was een reactie op de Vlaams-onvriendelijkheid in de 19 Brusselse gemeentebesturen en diende aanvullend op te

¹⁷ VAN IMPE (Alfons). *Over toneel*, p.381-420.

¹⁸ JANSSENS (Joris), MOREELS (Dries) en AERTS (Jef). *Metamorfose in podiumland*, Brussel, 2007, p.17-18.

treden waar de gemeenten verstek lieten gaan. Ook zij namen culturele initiatieven of moedigden deze verder aan.¹⁹

De voornaamste prioriteit van de NCC was onderwijs. Steeds meer Vlaamse jeugd ging naar het Franstalig onderwijs. In Brussel ingeweken Vlaamse ouders geloofden dat hun kinderen zo meer carrièrekansen zouden hebben in Brussel waar zij zich als Vlaming in een anti-Vlaams milieu niet thuis voelden. 'Onze stelling was: een gemeenschap verliest zijn onderwijs, dan verdwijnt de gemeenschap. En daarom was onderwijs onze grootste prioriteit,' verklaart Hugo Weckx, toenmalig voorzitter van de NCC. Een tweede belangrijke bevoegdheid was cultuur. De NCC wilde professionals en liefhebbers maximaal steunen. Ook vanuit de Brusselse gemeenten gebeurde dit namelijk wel aan Franstalige, maar niet aan Nederlandstalige kant.²⁰

Het seizoen 1970-71 was voor nieuw directeur Van Langendonck zwaar geweest. Zijn bedoelingen, die hij vaak via de pers had verspreid, kenden namelijk vele tegenkanten binnen de schouwburg. Na het Algemeen Vlaams Congres in juni '71 besloot Van Langendonck dat de Beursschouwburg radicaal koers moest kiezen. Hij moest een Nederlandstalig cultureel centrum in het hart van Brussel zijn, een vooruitgeschoven strijdpost voor de handhaving, de groei en de bloei van de Nederlandstalige aanwezigheid in de hoofdstad.

Jari Demeulemeester was intussen aangesteld om concerten te organiseren. De Beursschouwburg kwam vanaf 1 januari 1972 officieel onder het beheer van het Contact en Cultuurcentrum (CCC) om de culturele bedrijvigheid in de hoofdstad zo veel mogelijk te centraliseren. De opengebleven posten werden door leden van het CCC ingevuld. De Nederlandstalige krachten in Brussel zouden op die manier gebundeld worden.²¹ Peerenboom, die de politie had verwittigd bij het conflict met de Werkgemeenschap, bleef als restant van de voormalige raad van beheer aanwezig en stelde in een krantenartikel dat de 'vernederlandsing van cultuur een onherroepelijk feit zal worden.'²² Uit de persconferentie van 19 september 1972, bij de opening van het nieuwe seizoen, verklaarde Van Langendonck uitdrukkelijk dat een eigen professioneel gezelschap minder belangrijk was dan Vlaamse liefhebbers naar de 21^e eeuw te loodsen.²³

¹⁹ DE PAUW (Wim). *Absoluut modern*, p.36-46.

²⁰ WECKX (Hugo), *Persoonlijk gesprek*, 30 januari 2014.

²¹ AMVB, 2013/181, 134: *Hoe de Beursschouwburg doen herleven?*, brief van Frans Van Langendonck, december 1971.

²² AMVB, 2013/181, 134: 'Beheer van de Beursschouwburg overgedragen aan het contact en cultuurcentrum', in *Het Volk*, 3 januari 1972.

²³ AMVB, 2013/181, 134: *Persconferentie van 19 september 1972*.

Op die manier vond de Beursschouwburg volgens Van Langendonck de doorbraak naar zijn ware bestemming in de seizoenen '72-73. De Beursschouwburg had een polyvalent karakter ontwikkeld en een divers programma en publiek. Een koerswijziging was volgens hem zeker niet wenselijk.²⁴ Op 1 juli 1974 werd de vzw Beursschouwburg opgericht. Daarbij werd de Beursschouwburg niet als een geïsoleerd gegeven maar als een schakel in de Nederlandstalige cultuurpolitiek in Brussel gezien.²⁵ In de algemene vergadering van de pas opgerichte vzw zetelden de afgevaardigden van de NCC, het CCC, de vice-gouverneur van Brabant, vertegenwoordigers van de scholen in Brussel, omroep Brabant en de programmatiewerkgroep van de Beurs. Het beheer bleef in handen van het CCC.

In de jaren '70 waren Vlamingen nog steeds een minderheid in Brussel en zo voelden zij zich ook. Dit moest veranderen door de komst van de NCC en de initiatieven die zij ondersteunde, en door het beleid van minister van Cultuur Frans Van Mechelen, opvolger van Renaat Van Elslande. Van Mechelen had besloten om mensen uit het veld de taak toe te vertrouwen acties en vzw's op te zetten. In elke gemeente in Brussel werd een pluralistisch cultuurcentrum geopend waarbij het beleid werd toevertrouwd aan vrijwilligers - die tot verschillende ideologische strekkingen moesten behoren.

In 1980 werden zo de socio-culturele raden en trefcentra opgericht, die in 1989 samengingen in de gemeenschapscentra. De trefcentra stonden in 1989 nog bekend als de meest opvallende vorm waarin de Vlaamse aanwezigheid in Brussel politiek gestalte kreeg.²⁶ Dat heeft de Brusselse Vlamingen in staat gesteld een heel netwerk, en een heel sociaal en cultureel leven uit te bouwen, verklaart Annemie Neyts, voormalig beheerder bij de Beursschouwburg en liberale Brusselse politica.²⁷ In de eerste helft van de jaren '70 stond de Beursschouwburg dus vooral in dienst van het uitbouwen van een sterke Vlaamse gemeenschap in de stad. Hij was een schakel in de toenmalige cultuurpolitiek en moest een trefpunt voor Vlamingen zijn. Al vrij snel kwam hier echter verandering in.

²⁴ AMVB, 2013/181, 134: *Nota aan de raad van beheer*, opgesteld door Frans Van Langendonck op 26 maart 1974.

²⁵ AMVB, 2013/181, 134: *Persconferentie 18 december 1974*.

²⁶ Redactienoot: Guy De Groote situeert het ontstaan van de sociaal-culturele raden en trefcentra anders. Verder onderzoek over de geschiedenis van het sociaal-cultureel werk in Brussel kan hier een duidelijker beeld over schetsen.

²⁷ NEYTS (Annemie). Persoonlijk gesprek, 30 januari 2014.

Een nieuwe richting

'Van Langendonck was daar wel directeur als symbool van de oude garde, zeg maar. Die droomde alleen maar van een revue, of van ja, Vlaamse werken... Maar het hele personeel wou vooruit, en wou veel meer progressieve en innoverende dingen doen, dingetjes zat daar eigenlijk als een dood gewicht, daar had niemand iets aan, maar op den duur liet hij alles begaan, hij kon er toch niet tegen,' vertelt Karel Anthierens, voorzitter van de raad van beheer in de jaren '80 over toenmalig directeur Frans Van Langendonck.²⁸ 1977 was een belangrijk keerpunt in de koers van de Beursschouwburg. Jari Demeulemeester, toen artistiek leider, schreef zijn visie neer en stelde dat de uitstralingsnood van de Vlaamse gemeenschap aan anderstaligen intussen was beantwoord. Toch maakte Demeulemeester zich ook zorgen. De ploeg was te klein voor de vooropgestelde doelstellingen, en ook de middelen ontbraken. Ook de Vlamingen zelf, het beoogde publiek, begonnen te veranderen. Meer en meer verlieten ze de stad om zich te vestigen in de Vlaamse randgebieden en toonden geen interesse meer voor het Vlaamse verenigingsleven in Brussel.²⁹

Er was geen nood om zich nog uitsluitend te richten op Brusselse Vlamingen, de Beurs wilde nu ook als Nederlandstalig centrum in de hoofdstad een internationaal publiek kunnen aanspreken. Daarbij waren de popconcerten de ultieme publiekstrekker. Franstaligen kwamen steeds vaker kijken en bij hen stond de Beurs bekend als 'ce théâtre jaune'.³⁰ Het theateraanbod moest exclusiever zijn en een typisch grootstedelijk, internationaal aanbod tonen. Het voorbeeld voor de Beurs was toen het Franstalige Théâtre 140 in Schaarbeek, waar vanaf de jaren '60 vernieuwend theater werd getoond.³¹

De Beursschouwburg wilde omstreeks 1977 opnieuw afstappen van zijn oorspronkelijk vooropgezette presentatiefunctie van het betere toneelwerk uit Vlaanderen aan een Vlaams publiek. Hij wilde enerzijds zelf creëren en anderzijds andere kunstvormen tonen. Tien jaar eerder had de Vlaamse cultuuroverheid zich nog sterk gemengd met de taak van de Beurs, intussen had zich een mentaliteitsverandering voorgedaan onder de Vlaamse politici. In tegenstelling tot haar voorganger Jos Chabert had toenmalig cultuurminister Rika De Backer geen sterke emotionele band met Brussel. Ze interesseerde zich minder voor wat daar gebeurde. Bovendien was de raad van beheer van de Beursschouwburg toen zeer sterk en stond hij steeds achter de artistieke leiding.

²⁸ ANTHIERENS (Karel). Persoonlijk gesprek, 23 januari 2014.

²⁹ AMVB, 2013/181, 134: *De Beursschouwburg, in het nummer 22 van de A. Ortstraat*, Visie neergeschreven door Jari Demeulemeester.

³⁰ AMVB, 2013/181, 134: *20 jaar Beursschouwburg, feestrede door Jacques de Decker*.

³¹ AMVB, 2013/181, 134: *Werkingsverslag 1978*.

Dat was niet altijd zonder problemen. Vanuit de politiek of van enkele leden van de raad van beheer zelf kwam dikwijls het verwijt dat het programma niet Vlaams genoeg was. Er waren dus jaarlijks verschillende pogingen om zich te mengen met de werking van de Beursschouwburg maar de raad van beheer slaagde er steeds beter in deze te negeren.³²

Aan het eind van de jaren '80 hield de NCC op te bestaan door de Brusselwet van 1989 die stelde dat de cultuurcommissies afgeschaft en vervangen moesten worden door een Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, een Franse (CoCoF) en een Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC).³³ Het einde van de NCC betekende ook het einde van een in Brussel heersende mentaliteit. Voordien zat de politieke verantwoordelijkheid nog dicht bij de burger: als Vlamingen in Brussel initiatief wilden nemen, kregen zij daarvoor een subsidie van de NCC. In 1989 werd echter ook de provincie Brabant afgeschaft, en kreeg de VGC daardoor de verantwoordelijkheid over subsidies die daar uitbetaald moesten worden. De VGC werkte voortaan dus vooral administratief. De persoonlijke betrokkenheid van medewerkers bij de NCC ten aanzien van de Vlaamse initiatieven in Brussel, waaronder Mallemunt, en die bepalend was voor het karakter van deze eerder kleine organisatie is met de grotere instelling van de VGC dus verdwenen.³⁴

Intussen deden zich ook in Vlaanderen belangrijke veranderingen voor. Al in de vroege jaren '80 kwam het Theaterdecreet uit 1975 onder druk te staan door het internationale en multidisciplinaire succes van de Vlaamse golf. Deze had zich in de Beursschouwburg en in de nieuwe kleine centra, de latere kunstencentra, kunnen ontwikkelen. Voor internationalisering en multidisciplinariteit was echter geen ruimte in het Theaterdecreet en de financiering van deze 'nieuwe esthetiek', zoals deze nieuwe richting door critici werd omschreven, was daardoor zo goed als onmogelijk.

In 1978 namen de Beursschouwburg en het Kaaitheaterfestival het initiatief voor het oprichten van het Vlaams Theater Circuit (VTC). Het doel was het introduceren van buitenlandse theater in alle uithoeken van Vlaanderen, later ook om nieuw Vlaams werk te ondersteunen. In het VTC kwamen zowel de institutionele culturele centra, opgericht in de jaren '60, als de nieuwe niet-geïstitutionaliseerde centra samen. Al snel kwam het echter tot een breuk tussen de grote centra, die geen publiek vonden voor deze vernieuwende initiatieven, en de kleine centra, die over te weinig middelen beschikten.

³² ANTHIERENS (Karel). Persoonlijk gesprek, 23 januari 2014, en NEYTS (Annemie). Persoonlijk gesprek, 30 januari 2014

³³ DE PAUW (Wim). *Absoluut modern*, 43-44.

³⁴ DEMEULEMEESTER (Jari). Persoonlijk gesprek, 14 februari 2014.

De niet-geïstitutionaliseerde centra gingen alleen verder met het ondersteunen van nieuw werk en in 1987 werd het VTC het huidige Vlaams Theater Instituut (VTI), documentatiecentrum en steunpunt voor Vlaamse theatermakers.

Kenmerkend voor deze nieuwe centra was het zogenaamde 'vlakkevloertheater', waarbij vanuit overtuiging afstand genomen werd van de klassieke schouwburg. Zij waren in de jaren '80 de ontmoetingsplekken van een generatie. De centra werden door de overheid receptieve productiecentra genoemd. Zij creëerden en presenteerden dus vernieuwend werk. In 1983 eisten de alternatieve culturele centra erkenning bij toenmalig minister van Cultuur Karel Poma. Zij kregen pas gehoor bij volgend minister van Cultuur Patrick De Wael die in 1987 de mogelijkheid tot projecttoelagen voorzag. Inmiddels had de helft van de alternatieve centra echter al de deuren moeten sluiten wegens te weinig financiële middelen.³⁵

In 1993 kwam het uiteindelijk tot het Podiumkunstendecreet. De betekenis van dit decreet voor het Vlaamse cultuurbeleid kan niet worden onderschat. Het stond model voor alle decreten binnen het Vlaams cultuurbeleid nadien en forceerde een breuk met de voormalige, nog eerder verzuilde, denkwijze in de cultuursubsidiëring. Nieuw waren de meerjarenplannen, de projecttoelagen, de verplichting tot het schrijven van beleidsplannen en kwaliteitstoetsing door adviescommissies.³⁶ Het decreet zorgde voor erkenning en consolidatie van de kunstencentra wat al snel een nieuw dilemma opwierp: zouden ze mee evolveren met hun ontstaansgeneratie of zouden ze de laboratoriumgedachte blijven behouden?

Een belangrijke uitzondering was de Beursschouwburg. Ondanks de artistieke richting die hij eind jaren '70 ingeslagen was, verkoos hij niet in het Podiumkunstendecreet te stappen. Bij het werkingsverslag van de Beursschouwburg uit 1991 zat een tekst met de controversiële titel 'wij zijn een niet-kunstencentrum'. Daarin verklaarde toenmalig directeur Paul Corthouts dat er duidelijk sprake was van een culturele bloei in Vlaanderen maar wist men nog niet hoe met artistieke en maatschappelijke relevantie om te gaan. De Beursschouwburg daarentegen wilde wel een impact hebben. Hij weigerde daarom het Podiumkunstendecreet van 1993: de Brusselse situatie vroeg om een verschillende aanpak. 'Op die manier brak de Beurs met haar eigen geschiedenis', verklaarde Corthouts in het desbetreffende jaarverslag. Centraal stonden artistieke en maatschappelijke relevantie, authenticiteit en het stadsleven. Opmerkelijk is de scherpe tegenstelling die werd gemaakt tussen Vlaanderen en de Beursschouwburg.³⁷

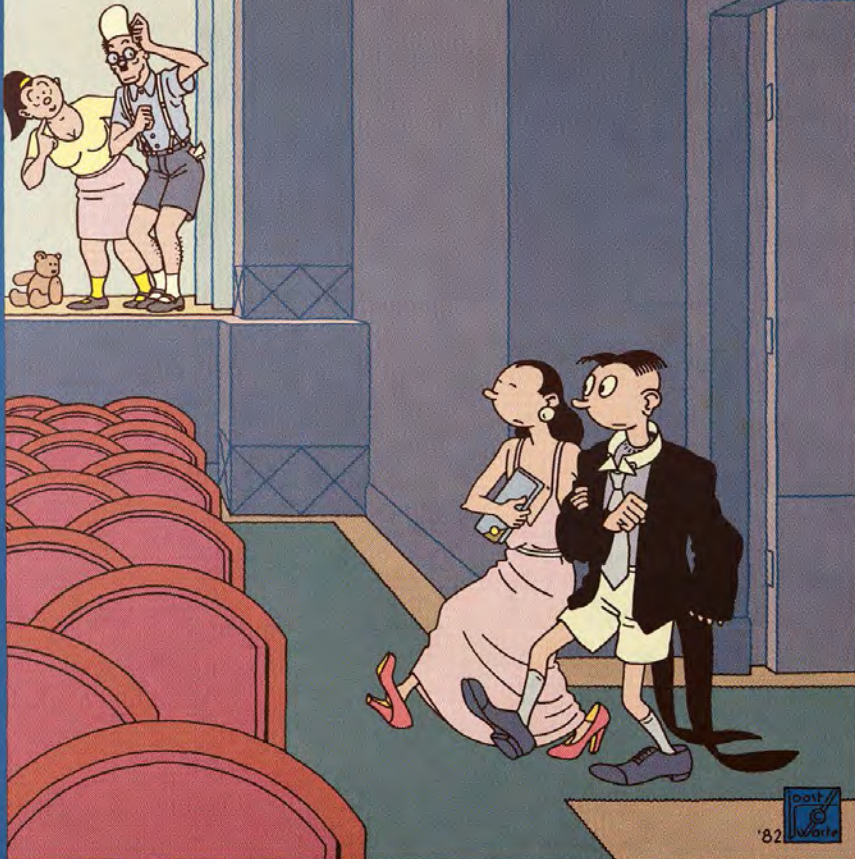
³⁵ JANSSENS (Joris), MOREELS (Dries) en AERTS (Jef). *Metamorfose in podiumland*, Brussel, 2007, p.16-24.

³⁶ LAERMANS (Rudi). *Het cultureel regiem. Cultuur en beleid in Vlaanderen*, Brussel, 2002, p.152.

³⁷ AMVB, 2013/181, 223: *Jaarverslag 1991*, bijlage 'Wij zijn een niet-kunstencentrum'.

ELKE ZONDAGMIDDAG

KINDERTHEATER

IN DE BEURSSCHOUWBURG

THEATER, POPPENTHEATER, SOMS AL EENS EEN CONCERT... ELKE ZONDAGMIDDAG EEN LIJT HET HART GEGREPEN VOORSTELLING VOOR KINDEREN VAN VIJF TOT TWAALF JAAR
BEURSSCHOUWBURG, AUGUST ORTSSTRAAT 22, 1000 BRUSSEL, TEL. 02/5112525 MET DE STEUN VAN DE NEDERLANDSE COMMISSIE VOOR DE CULTUUR VAN DE BRUSSELS AGGLOMERATIE

Later, in het werkingsverslag van 1993, verklaarde de Beursschouwburg verder dat hij een unieke en specifieke rol in Brussel vervulde en dat het daarbij niet raadzaam was dat de instelling normen opgelegd kreeg. Elke verplichting zou een hindernis vormen voor een actuele en dus steeds veranderende werking. De veranderde verhouding met Brussel was een belangrijke reden om het decreet te negeren. De stad kreeg voortaan een belangrijk accent in de werking. Ook voordien was Brussel al een belangrijke pijler geweest maar de aanvulling 'de Beurs wil in elk geval de Brusselaars aanspreken', was nieuw. Voordien ging het immers voornamelijk om Vlamingen of het internationale publiek.³⁸

De Beursschouwburg stond voordien *nominatim*, dus op eigen naam, ingeschreven op de cultuurbegroting en was dus verzekerd van een jaarlijkse toelage zonder te vallen onder een decreet. Het zou echter opvallen om een instelling *nominatim* uit de begroting te halen omdat dat ook onderwerp van parlementair debat was. Als de Beursschouwburg zich aangesloten had bij het Podiumkunstendecreet had hij dus veel aandacht getrokken. De procedure van het Podiumkunstendecreet paste echter niet bij de werking van de Beursschouwburg omdat hij toen niet op dezelfde kwalitatieve manier met podiumkunsten bezig was als de andere instellingen in het decreet. Vanaf dan zou de Beursschouwburg moeten beantwoorden aan de eisen van de commissie en het zou minder makkelijk zijn om beeldende kunst te tonen of het voortouw te trekken bij stadsprojecten als Hôtel Central.³⁹

Tijdens de verbouwingswerken tussen 2000 en 2004 sloot de Beursschouwburg zich aan bij het nieuwe Kunstendecreet. Het Podiumkunstendecreet uit 1993 had volgens de Beursschouwburg vele nadelen: er was een te nauwe invulling van podiumkunsten door het vooropstellen van de vier categorieën theater, dans, muziektheater en kunstencentra. Het Kunstendecreet daarentegen bood een veel bredere invulling en legde minder inhoudelijke beperkingen op. Dit decreet paste bovendien beter bij de artistieke focus van de Beursschouwburg op dat moment. De toon van de beleidsplannen van de Beurs was wel blijvend gewijzigd: de band met Vlaanderen stond niet langer op de voorgrond. In zijn meest recente beleidsplan uit 2011 omschreef de Beursschouwburg zich als 'een ontmoetingsplek voor creatieve Brusselaars'.⁴⁰

³⁸ AMVB, 2013/181, 223: *Werkingsverslag 1993*.

³⁹ CORTHOUTS (Paul). Persoonlijk gesprek, 27 januari 2014.

⁴⁰ Online PDF-bestand op aanvraag via e-mail: *Aanvraag van een meerjarige subsidie voor de werking*, 2011, p.19.

Traditioneel on-traditioneel

Het cultuurbeleid in Vlaanderen heeft een belangrijke stempel gedrukt op zijn artistieke landschap. De culturele centra stonden in de jaren '60 in voor de democratisering van de cultuur. De tegenbeweging van de kunstencentra in de jaren '80 kreeg maar langzaam gehoor. De decretenstroom, definitief in gang gezet vanaf 1993 met het Podiumkunstendecreet, betekende de start van een verregaande professionalisering. Een andere niet te onderschatten ontwikkeling doorheen deze vijftig jaar cultuurbeleid is de ontzuiling. De culturele centra en verschillende culturele organisaties, zoals de NCC, brachten mensen van verschillende zuilen bij elkaar.

De Beursschouwburg was aanvankelijk een duidelijk instrument in de democratiseringsgedachte van de overheid. Daarnaast was vooral de Vlaamse culturele autonomie een belangrijk streefdoel voor de Beursschouwburg. Al in 1969 werd tegengespuiterd met de Werkgemeenschap maar de overheid greep onverstoord in. Ook in de jaren '70 was de Beursschouwburg onder het beheer van het Contact en Cultuur Centrum een schakel in de Nederlandstalige cultuurpolitiek. Frans Van Langendonck was het symbool van een oude garde, de Beursploeg wilde echter nieuwe dingen doen.

Bij de heroriëntatie van de Beursschouwburg in 1977 werd gekozen voor een meer artistiek elan en als Nederlandstalig centrum wilde de Beurs zich richten op een internationaal publiek met een grootstedelijk aanbod. Samen met andere gelijkaardige organisaties met eenzelfde artistiek elan, zoals het Stuc in Leuven en de Monty in Antwerpen, streefde het naar erkenning. Die kwam er in 1993 met het Podiumkunstendecreet. De Beurs weigerde echter, zijn koers was inmiddels opnieuw gewijzigd. Deze beslissing betekende voor de Beursschouwburg een breuk met zijn eigen geschiedenis aangezien hij het artistieke elan daarmee achter zich liet. Het lijkt er in retrospectief echter eerder op dat deze beslissing voortbouwde op een traditie aangezien de Beursschouwburg zijn invulling steeds wisselde, beantwoordend aan de noden van de eigentijdse samenleving. De weigering van het Podiumkunstendecreet bevestigde op die manier dus voornamelijk de traditie van de breuk.

Door de afwijzing van het Podiumkunstendecreet in 1993 lijkt er zich in de geschiedenis van de Beursschouwburg een interessante dialectiek voor te doen. In 1969 verwierp de cultuurpolitiek de ideeën van de Beursschouwburg en de Werkgemeenschap, in 1993 verwierp het theater de ideeën van de Vlaamse cultuurpolitiek. Beide momenten zijn bepalend geweest voor de Vlaamse identiteit van de Beursschouwburg: de Beursschouwburg leek zich te ontvoogden van de Vlaamse ontvoogdingsstrijd.

Na de feestelijkheden voor zijn 50-jarig bestaan plaatste de Beursschouwburg een inte-

ressant opiniestuk op zijn facebookpagina. Franstalig journalist Serge Coosemans omschrijft hierin de parallel tussen de frequentie van zijn bezoeken aan de Beursschouwburg en zijn relatie met de Vlaamse gemeenschap de afgelopen twintig jaar. Zo stelt hij vast dat er in de periode van de communautaire spanningen omstreeks 2006 een opvallende daling is van zijn Beursbezoeken. Voormalig directeur Dirk Seghers had toen net ontslag genomen en de Beurs was op zoek naar een nieuwe artistieke richting. Verder stelt Coosemans dat de Beursschouwburg, net als alle andere Vlaamse instellingen, grotendeels afhankelijk is van het beleid en de politieke communautaire strubbelingen. Toch slaagde de Beursschouwburg er altijd in buiten de lijntjes te denken en niet zozeer de politieke natte droom waar te maken. Nieuw directeur Tom Bonte sluit zich, aldus Coosemans, aan in die traditie van rebellie, waarin multiculturalisme een belangrijke plaats neemt en waar cultuur met een grote C kan onheilig worden.⁴¹

De aansluiting bij het Kunstendecreet in de jaren 2000 leek dus opnieuw een gewicht op de Beursschouwburg te leggen. Hij boette aan strijdlust in en vond inhoudelijk geen nieuw elan. Niet alleen de Vlamingen haakten daardoor af, ook de enthousiaste Brusselaars waaronder Serge Coosemans. Met Tom Bonte heeft de Beursschouwburg hopelijk opnieuw iemand aan het roer met zin voor rebellie en nieuwe ideeën. Op die manier blijft de Beursschouwburg traditioneel on-traditioneel *under construction*.

MARGOT DE BOECK
STUDEERDE IN 2014 AF ALS MASTER IN DE CULTUURGESCHIEDENIS AAN DE KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT LEUVEN.

⁴¹ COOSEMANS (Serge). *Flamands, tout est pardonné...*, 9 februari 2015, opgevraagd op 15 februari 2015 via <http://focus.levif.be/culture/musique/flamands-tout-est-pardonne/article-blog-365451.html>.

RELAAS VAN EEN BOEIEND LEERTRAJECT IN ARCHIEFEDUCATIE MET GEMEENSCHAPPEN

GEEF BRUSSELSE JONGEREN EN HUN OUDERS EEN STEM

Kathleen De Blauwe

Benieuwd hoe hun stem weerklinkt in de depots van het AMVB? De leerkrachten, leerlingen en ouders van het Lucernacollege Anderlecht vertelden het je in een tentoonstelling, interviews en een gemeenschappelijk educatief pakket. Met het aangeemaakte archiefmateriaal van dit leertraject door de actoren zélf biedt het AMVB de bouwstenen tot de geschied-her-schrijving van het migratieverleden en de vaderlandse geschiedenis. In dit proces werd ook de noodzakelijke vertaalslag gemaakt van het thema migratie, archief, erfgoed naar de schoolboeken binnen Brussel.

Doelstellingen en bereikte resultaten van dit leerproces

Als eerste doel wil het traject 'Geef Brusselse jongeren en hun ouders een stem' de culturele diversiteit en de samenwerking tussen het AMVB als een culturele erfgoedinstelling en het Lucernacollege als een onderwijsorganisatie bevorderen. Beide partners willen hun expertise met elkaar delen om via een buitenschools informeel, non-formeel leertraject over informatiegevoeligheid, informatievaardigheid en migratiegeschiedenis de meertalige leerlingen van vreemde afkomst en hun ouders versterken in hun maatschappelijke betrokkenheid en participatie in het onderwijs en de culturele erfgoedsector.

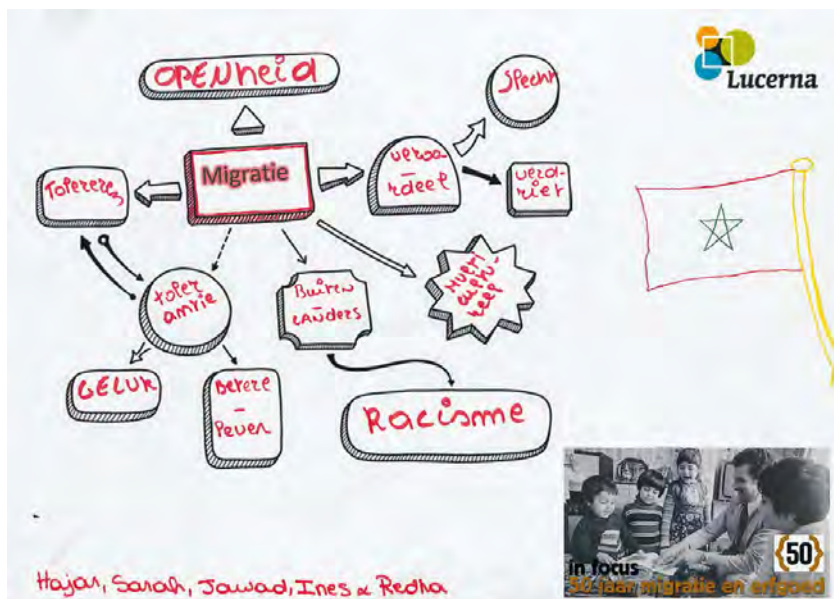
Het tweede doel van dit lerend proces resulteerde in een educatief gemeenschappelijk ontwikkeld pakket met methodieken. Dit draaiboek met werkwijzen en oefeningen kan gebruikt worden door andere Brusselse leerkrachten en in andere klassen van het Lucernacollege. Het educatief pakket *Migrant, la tête de turc* van de samenleving werkt rond de beeldvorming van de migrant aan de hand van archiefdocumenten uit het AMVB. (Taallessen Nederlands voor Jonge Migranten, archief van Brusselse Welzijnsraad, Knipselarchief). Dit werd gemaakt door de leerkrachten Nederlands, Geschiedenis en een stagiaire van de lerarenopleiding. Ook binnen het vak Burgerschap werd er nagegaan hoe dit thema in de lessen kon geïntegreerd worden. Er werd gewerkt met de leerlingen die in het eerste middelbare met dit traject startten en vervolgens in het tweede middelbare hun migratiegeschiedenis en deze van hun ouders in kaart brachten. Door de jongeren het archief te laten bezoeken en hun ouders te laten interviewen leerden ze op informele spontane en georganiseerde non-formele wijze de informatievaardigheden. Ze kregen ook een historisch bewustzijn en pasten het Nederlands toe in een buitenschoolse context. Ze maakten ook kennis met de begrippen erfgoed en archief. Ze brachten hun verhaal of migratiegeschiedenis in kaart aan de hand van interviews en erfgoed dat voor hen belangrijk is om hun verhaal te vertellen.

Een derde doel was het betrekken van de ouders bij de leermogelijkheden van hun kinderen op school en in een archief. Er was een tussentijds herinneringsmoment gepland waarin de doelen van dit project uitgelegd werden aan de ouders via de ouderraad. Aan de hand van één voorbeeldverhaal en erfgoedobjecten zou er samen met deze doelgroep verkend worden hoe zij hun kinderen kunnen helpen bij het in kaart brengen van hun migratieverhaal. Omwille van tijdsgebrek was dit niet mogelijk. In een verder traject is het dus noodzakelijk om dit beter in te plannen.

Een vierde doel was het afsluiten van dit leertraject met een tentoonstelling en rondleidingen waarin de ouders naar de leerresultaten van hun kinderen konden komen kijken en luisteren. Deze tentoonstelling liep van 2 tot 17 april 2015 in het AMVB. Via de ouderraad werd er bemiddeld om op een aangepaste en eventueel laagdrempelige

De Lucernaleerlingen bouwen de tentoonstelling mee op. De besnijdeniskledij wordt voorzichtig in de vitrinekast gelegd.

De Lucernaleerlingen maakten een spindigram over migratie.

wijze de ouders uit te nodigen en met hen in dialoog te treden op het toonmoment van 13 april. Ze kregen een brief en werden ook opgebeld door de school. Ook de leden van het AMVB werden uitgenodigd om naar de verzamelde resultaten van de leerlingen in een kleine tentoonstelling of op het toonmoment te komen. De leerkrachten en de leerlingen lichtten het project en het pakket toe. De ouders maakten gebakjes om de gasten op het toonmoment te verwelkomen.

Aansluiting van dit traject met missie en visie van AMVB

Dit traject kadert binnen de missie en visie van onze organisatie. Het AMVB is een **open huis** waar je op verschillende manieren **levenslang kan leren** en het brede veld van het Nederlandstalige Brussel van vandaag en gisteren kan **(her)ontdekken** en beleven. Het AMVB is een **gastvrij forum** waar de informatie wordt opgeslagen maar ook de kennis en vaardigheden worden gedeeld met de brede Nederlandstalige Brusselse erfgoedgemeenschappen in de diverse grootstedelijke samenleving. Aan de hand van dit project werden de leerlingen, hun ouders, de leerkrachten en het personeel van het Lucernacollege gestimuleerd om de resultaten van hun leertraject over hun beleving van erfgoed, archief en migratie te tonen. Ze werden op formele en non-formele wijzen

over deze begrippen **geïnformeerd**. Het educatieve pakket over beeldvorming van de migrant laat zien hoe deze thema's aan bod komen op school. Het AMVB, leerkrachten Nederlands en Geschiedenis gingen in dialoog met de Brusselse jongeren in de stad, de klas en het archief. Tijdens het interviewen van hun ouders en het maken van tijdsbalken oefenden de leerlingen van de eerste graad hun Nederlands en hun historisch bewustzijn.

Aan de hand van dit project/traject werden de acties uit het communicatieplan en actieplan gerealiseerd. Er werden nieuwe doelgroepen uit het Brussels onderwijs aangesproken door gebruik te maken van de communicatiemiddelen zoals opvolgingsgesprek, planningsgesprek en andere overlegvormen. Deze nieuwe doelgroepen werden ook in dialoog gebracht met de huidige leden van het AMVB.

Door het personeel, de leden en de procesbegeleider van het AMVB, de coördinator, de leerkrachten van het Lucernacollege, de leerlingen en hun ouders met elkaar te laten samenwerken rond dit project werd de wederzijdse beeldvorming over elkaar en elkaars werking verruimd. De leerlingen en leerkrachten leerden een archief kennen en stelden hun imago over deze instelling bij. De onderwijzers werden geprikkeld en ondersteund in het verkennen en ontwikkelen van nieuw materiaal voor hun lessen en onderwijsopdracht in Brussel. Het AMVB leerde op haar beurt dat dit soort participatieve trajecten veel veldwerk, tijd voor overleg en afstemming, geduld en tolerantie vraagt. Het is een goede kans en uitdaging om de grenzen van een archiefwerking te verkennen en naar een breder maatschappelijk veld open te trekken.

Doorbraak naar verdere samenwerkingstrajecten

Het AMVB heeft dankzij dit project nieuwe wegen verkend in de leerprocessen tussen een school en een archief. Op gebied van archiefeducatie is deze samenwerking binnen de Vlaamse archiefsector redelijk vernieuwend en een zeer noodzakelijke stap.

Dit traject biedt het AMVB ook hefboomen om de archiefgrenzen open te breken en te verruimen. Het is een kans om het bewustzijn over maatschappelijke meerwaarde van archief en erfgoed een breder draagvlak te geven. Het is ook een aanleiding om de collectievorming en publiekswerking van een archief uit te breiden. Het verzamelen van hedendaagse geschiedenis door Brusselse leerlingen en hun ouders opent wegen om hen te betrekken in leerprocessen in het archief en het (her)schrijven en beleven van geschiedenis. Het informeel en formeel leren uit bestaande en nieuw ontdekte archiefdocumenten, het toekennen van nieuwe betekenislagen, kunnen op die manier nuttig en veel betekend zijn voor de samenleving.

Er is een grote behoefte aan ondersteuning van Brusselse leerkrachten. Bij deze doelgroep, leerlingen en hun ouders is er een grote nood aan het lerend ondersteunen in het actief, creatief, functioneel en kritisch gebruiken en aanmaken van informatie en sporen uit het verleden. Vaak is het zoeken naar een aangepaste methodiek, leertraject en een laagdrempelig taalgebruik om hen te leiden naar en te laten participeren in het Nederlandstalige culturele archief en erfgoed aanbod.

Er is vervolgens ook een grote nood aan verder wetenschappelijk onderzoek, onderzoeklijnen en canonisering van dit migratieverhaal. Bij dit onderbelicht facet van ons verleden is het belangrijk om de actoren zélf het verhaal, hún verhaal te laten brengen. Een verhaal dat de eenzijdigheid van onze multiculturele malaise tracht te doorbreken.¹ De leerkrachten vertelden dat het thema migratie en een aantal archiefdocumenten heel wat heftige emoties ontlokten bij de leerlingen. Ook de ouders waren tevreden om hun erfgoed of hun verhaal te kunnen vertellen en tonen. Deze ervaringen tonen aan dat het juist heel belangrijk is om verder te investeren in de thema's archief, migratie en erfgoed binnen een Brusselse schoolcontext.

Het educatief pakket en het intensief leertraject tussen de leerlingen, de leerkrachten en het AMVB is een eerste aanzet in het participatief verder onderzoeken en leren uit trajecten met andere scholen en samenwerkingsverbanden. Het is ook een opstap om nadien samen met de ouders het migratieverhaal van deze Brusselse jongeren en hun familie vanuit een positieve focus op de kaart te zetten via bijvoorbeeld reminiscentiemomenten. De tentoonstelling kan eventueel ook in het Lucernacollege worden opgesteld of elders in Brussel.

Tot slot wil ik graag alle partners, leerlingen en leerkrachten in dit traject bedanken voor hun inzet. Bedankt Daphne Gemballa, Daniële Vandewerken (stagiaire lerarenopleiding), Griet Op de Beeck (leerkrachten Nederlands), Sana Elmoughni, Kenny Bosman (leerkracht Geschiedenis), Annelies Siroux, Ayse Akdas, directie Lucernacollege Anderlecht, het AMVB-team en de leden van de stuurgroep.

¹ FADIL (Nadia). '50 jaar migratie. Een scheppingsverhaal van de multiculturele samenleving'. In: *faro tijdschrift over cultureel erfgoed*, 7, 4, p.9.

Kevser Tanrikulu, haar vrienden en ouders zijn tevreden over hun resultaat.

De leerlingen gaven tijdens het toonmoment een rondleiding aan hun ouders en bezoekers.

ADAM LAACHACH

Wanneer ben je naar België gekomen en waarom? Heb je je voorbereid?

Ik ben naar België gekomen toen ik 17 was . Ik ben gekomen om mijn familie te helpen. Ik had al een zus in België . In België was er één groot voordeel om geld te wisselen. 1000 frank in Portugal was 10.000 frank in België.

Hoe redde je je in de dagelijkse omgang met mensen?

Mijn zus heeft me Frans geleerd omdat zij al langer in België leeft . We leerden eerst kleine woordjes en dan zinnen en dan teksten. Ik keek ook heel veel televisie in het Frans.

GIZAM HAN SEVDA

Hoe communiceerde je met de mensen, zonder Nederlands/ en of Frans te spreken?

Ik ben een heel sociaal mens! Ik spreek verschillende talen: Engels, Russisch, Servisch, Bulgaars en Turks! Daarom heb ik eerst vriendschap gesloten met de mensen die in die talen konden spreken.

Beschrijf de eerste dagen/weken in België.

Het was vervelend, want ik kon hun talen niet spreken. Ik kon niet met de mensen communiceren! Ik werd zelfs depressief.

FIRDAOUS M'RABET ABDELLAOUI

Wanneer bent u naar België gekomen?

Toen ik 18 jaar was.

Voelt u zich zelf als een migrant?

Ja, omdat ik me nog niet thuis voel in dit land.

HAJAR AZOUGAGH interviewde NAIMA

Waarom bent u naar België gekomen?

Ik was ernstig ziek en in mijn land kon ik niet behandeld worden. Daarom wou naar Europa komen. Ik zat eerst een tijdje in Spanje en toen ben ik toch naar België gekomen. Mijn man was hier al en ook mijn familie. En dat was in het jaar 2000.

Was het moeilijk om Nederlands te leren?

In het begin was het moeilijk, maar nu kan ik het redelijk goed praten.

En hoe deed u het in begin?

Ik sprak vooral met gebaren.

SARAH AZERIAH

Wanneer ben je naar België gekomen?

Ik ben in 1966 naar België gekomen.

Waarom ben je naar België gekomen?

Omdat mijn vader hier werk had gevonden. Ik moest natuurlijk mee.

Heb je je kunnen aanpassen aan de samenleving?

Ja, ik was vier jaar toen ik naar België kwam. In het begin is het wat wennen maar daarna raak je het gewoon.

Had je confrontaties met racisme?

Ja, het was niet zo gemakkelijk om werk te vinden als migrant.

SIHAM ABDELKHALEK

Wanneer ben je gemigreerd?

In 2007.

Waarom was het nodig om te migreren naar een ander land?

Ik en mijn familie moesten vluchten voor de oorlog.

Hoe voelde het om gemigreerd te zijn?

Ik voelde angst en daardoor bleef ik altijd bij mijn moeder. Ik vond het ook een beetje vreemd en raar omdat het niet mijn land was.

Hoe voelde je je toen aankwam in België?

Toen ik aankwam, ging ik naar een centrum voor vreemdelingen. Na drie maanden ben ik naar een huis gegaan. Voor de rest voelde ik me in begin niet goed omdat ik heimwee had, maar nu is alles OK.

YOUSRA MASSEB

Wanneer ben je een migrant geworden?

Ik ben migrant geworden in de jaren 1990. Ik was 18 toen ik in België aankwam.

Waarom wou je een migrant worden?

Omdat mijn man al lang migrant was in België. Ik was met hem getrouwd en ik ben hem gewoon naar hier gevolgd.

Was het moeilijk om een migrant te worden?

Ja, het was heel moeilijk. De dag dat ik hier aankwam, was alles anders. Ik kon de talen niet spreken. Ik had geen vrienden, geen familie.

Werd je getolereerd toen je gemigreerd was?

Ja, mijn burens waren vriendelijk tegen mij. Dankzij mijn burens heb ik heel veel geleerd.

Hoe heb je geaccepteerd dat je gemigreerd was?

In het begin was het moeilijk, maar na een tijd vergeet je het.

Was het moeilijk om je te integreren?

Ja, alles was anders, dus het was heel moeilijk.

Kon je toen stemmen?

Neen, want ik had geen Belgische nationaliteit.

Vind je dat eerlijk en waarom?

Ja, omdat ik geen Belgische nationaliteit had, maar na een tijd kon ik stemmen. In elk land is dat zo, dus ik vind het normaal.

Ben je nu blij om een migrant te zijn?

Ja, ik ben blij: Ik heb nu kinderen, vrienden en ik ben eraan gewend. Ik voel me nu thuis.

REDHA AMANCHAR

Hallo, iedereen ik ga een interview doen met Habiba Amanchar mijn tante. Ze gaat zich voorstellen. Vandaag gaan we het hebben over migratie we gaan praten over meerdere periodes. Het moment van het migratie, dus het moment dat ze gemigreerd zijn. Integratie dus het integreren. Tolerantie zich doen tolereren door de Belgen. We gaan het ook hebben over de migranten van nu.

Ik herinner dat ik veel dingen nog niet kon doen toen ik klein was. Maar mijn ouders moesten wel vasten of het Offerfeest vieren. Ze ondervonden geen moeilijkheden. Ze beoefenden hun geloof zonder dwang. We legden het natuurlijk ook uit aan onze burens die buitenlanders waren en een andere nationaliteit hadden. Er waren veel Turken, Italianen en ook Spanjaarden. Ze begrepen ons geloof en ze hadden er geen probleem mee. Het ging goed.

BRUSSEL
INTERNATIONALE
ORGELWEEK

ONDER DE HOGE BESCHERMING
VAN H.M. KONINGIN FABIOLA

van 22 tot en met 29 oktober 1989

ORGELCONCERTEN
op de voornaamste orgels van de
Brusselse Agglomeratie

Organisatie:
ORGELKRING BRUSSEL

Zetel : Aduatikersstr. 58, 1040 Brussel (tel. 733.09.81)
Secretariaat : Domstraat 8, 1712 Vlezebeek (tel. 532.50.80)

IBM KREDIETBANK

ARCHIEFAANWINSTEN

VOORJAAR 2015

Archief van Orgelkring Brussel vzw [BE AMVB 327]

In oktober 2014 haalde het AMVB bij Jozef Sluys archief op van de Orgelkring Brussel. Deze vzw organiseert sinds 1979 de Orgelweek, intussen één van de grootste evenementen van deze aard in Europa. Jozef Sluys was organist-titularis van de kathedraal van Sint-Michiël en Sint-Goedele, en speelde een immense rol als promotor van het orgelerfgoed en de orgelmuziek in de hoofdstad. Hij is op 15 maart 2015 te Halle overleden, op 78-jarige leeftijd.¹

Archief van Onthaal en Promotie Brussel [BE AMVB 328]

In november 2014 werd archief van het communicatiecentrum Onthaal en Promotie Brussel verworven.

Archief van Chiro Kring Bie Laken [BE AMVB 329]

In December 2014 schonk Daniël Bex zijn archief van Chiro Kring Bie Laken, waarvan hij gedurende een decennium volwassen begeleider was, aan het AMVB.

Archief van Roeland Van Der Stighelen [BE AMVB 330]

In Januari 2015 schonk de [Brusselse advocaat] Roeland Van Der Stighelen enkele documenten uit zijn persoonlijk archief aan het AMVB.

Aanvulling van bestaande collecties

[BE AMVB 085, BE AMVB VERZ 25, BE AMVB 151, BE AMVB 277, BE AMVB 293, BE AMVB 205, BE AMVB 189, BE AMVB 014]

Ten slotte werden ook bestaande collecties verder aangevuld. Sinds het vorige overzicht in Arduin 16 verwierven we nog aanvullingen voor de archieven en collecties van Yvo J.D. Peeters, Roger Versteede, Lydia Deveen – De Pauw, Jari Demeulemeester, Danny Cortier, Henri Vandenbergh, Toneelmaatschappij Kunst en liefde, Davidsfonds Jette, en het voormalige Centrum Derde Leeftijd (*1985). Deze laatste vereniging werd in 2014 overigens voor de tweede maal herdoopt, van Seniorencentrum Brussel naar Brussels Ouderenplatform.

¹ BELLON (Michaël). *Orgelvirtuoos Jozef Sluys overleden na slepende ziekte*. 2015, opgevraagd op 10 april 2015 via <http://www.brusselnieuws.be/nl/nieuws/orgelvirtuoos-jozef-sluys-overleden-na-slepende-ziekte>.

ZOEKTOCHT NAAR EEN BEELDHOUWER

Patricia Quintens

Begin maart 2015 schonk mevrouw Lydia Deveen-De Pauw een mooi klein beeldje aan het AMVB. Het meet niet hoger dan 38 cm. Het is uit gips vervaardigd en nadien bronskleurig gepatineerd. Het beeldje stelt een mannelijke figuur voor in een lange overjas met een bolhoed (afbeelding p 64). Zijn kledij oogt heel sober. De man heeft een zeer herkenbare grote snor en baard (afbeeldingen p 67).

De figuur werd direct herkend als Karel Buls (Brussel, 13 oktober 1837 – Elsene, 13 juli 1914), de Brusselse burgemeester (1881-1891) en veelzijdige vrijdenker.

Van Karel Buls heeft het AMVB een mooi bronzen beeld ten halve lijve, werk van Jef Lambeaux (Antwerpen, 14 januari 1852 – Brussel, 5 juni 1908) (zie p 69) in bewaargeving van het Museum van de stad Brussel. We vermoeden dat het kleine beeldje een 'statuette' is, een model om later een groter marmereen, stenen of bronzen beeld te maken.

Het kleine beeldje draagt een signatuur rechtsonder op de sokkel dat heel moeilijk leesbaar is (zie p 67 onder). Een eerste poging door Petra Vandermeiren¹ leverde drie letters op ... VAN ... Zelf zag ik er twee maal de letter ... MM ... in. Lien Ceùppens, één van de archivarissen, ontcijferde de eerste letters die voor een voornaam moeten staan JOS ... En zonder te kijken naar de signatuur suggereerde de bibliotheekverantwoordelijke Erwin Cautaert de naam VAN HAMME.

Ondertussen werd advies gevraagd aan het Museum van de stad Brussel. Zij bezitten eenzelfde beeldje maar hun beeldje is anders gepatineerd en niet gesigneerd. Het kwam in hun collectie terecht in 1973 via een schenking door de heer Van Glabbeke, ere-stadsontvanger, die het op zijn beurt in 1910 gekregen had van R. Seghers, zoon van de inspecteur-generaal van Openbare Werken van Brussel.² Deze waardevolle informatie kan ons beeldje dus ook dateren, nl. vóór 1910.

¹ Petra Vandermeiren werkt momenteel op het Karel Bulsproject. Vanaf september 2015 zullen de resultaten te bekijken zijn op een tentoonstelling in het AMVB.

² Met dank aan Martine Vrebos van het Museum van de stad Brussel.

Enig opzoekingswerk in de 'Paul Piron'³ bracht ons bij de kunstenaar Joseph François VAN HAMME (Laken, 13 december 1878 - ?), een Brusselse beeldhouwer die zijn opleiding kreeg aan de Academie te Brussel (ca. 1900-1904). Hij stelde zich meerdere malen (1903 en 1906) kandidaat voor de 'Prijs van Rome', stelde tentoon op het 'Salon Triennal des Beaux-Arts' te Brussel in 1903 en op het 'Vierjaarlijks Kunstsalon van België' in 1939.

De voorkeur van Joseph Van Hamme ging uit naar mythologische figuren, borstbeelden en portretten. Van zijn hand zijn o.a. het bronzen beeld *Boreas, god van de noordenwind* (1906-1922) in het Josaphatpark⁴, het bronzen medaillon op de herdenkingsplaat voor dichter René Dethier (1889-1910) aan diens geboortehuis in Charleroi⁵, een bronzen beeldje *Het koppel* waarvan verdere gegevens ontbreken⁶ en de half verheven reliëfs *De Landbouw* en *De Veeteelt* aan de zuidelijke zijgevel van Paleis 10 van de tentoonstellingsgebouwen op de Heizel te Brussel.⁷

Navraag bij het KIK/IRPA gaf nog meer werk vrij van deze kunstenaar.⁸ Zo is van zijn hand het beeld *Sint-Jozef* aan het huis *De kruiwagen* op de Brusselse Grote Markt en het *Momument de guerre* te Couvin. Eenzelfde statuette maakte hij van Adolphe Max.⁹ Maar de cirkel is altijd rond. Ook in de Adlibcatalogus van het AMVB werd gezocht naar de beeldhouwer Joseph Van Hamme. Hier vonden we hem terug onder de Vlaamse naam Jozef Van Hamme. Bleek dat het AMVB in 2004 een beeldje in ontvangst mocht nemen van jawel mevrouw Lydia Deveen-De Pauw. Dat beeldje stelt niemand minder voor dan de Schaarbekenaar en dichter Emanuel Hiel, de overgrootvader van Lydia (zie p 68).

³ PIRON (Paul). *De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*, dl.2, Brussel, z.d., p.1425.

⁴ DEROM (Patrick) (red.). *De beelden van Brussel*, Antwerpen, 2000, p.136.

⁵ Website geraadpleegd op 7 april 2015: <http://connaitrelawallonie.wallonie.be/fr/lieux-de-memoire/hommage-rene-dethier#.VSPGb8RdVhJ>

⁶ Website geraadpleegd op 7 april 2015: <http://www.artnet.com/artists/joseph-fran%C3%A7ois-van-hamme/le-couple-yC95BKFD6pK6r-mDYEJpnw2>

⁷ DILLEN (Joris). 'Beeldhouwwerk en versieringskunst in Laken.' In: *Laca Tijdingen*, 3, 2, p.12, met dank aan Wim van der Elst, voorzitter van Laca.

⁸ Met dank aan Erik Buelinckx.

⁹ ENGELLEN (Max). *La sculpture en Belgique à partir de 1830*. dl.7, Leuven, 2006, p. 3768-3769.

DE UNIVERSELE DECIMALE CLASSIFICATIE: EEN VERHAAL VAN ZOEKEN EN VINDEN

**CASUS: EEN KLEIN VERHAAL UIT HET JURIDISCHE
ARCHIEF VAN DE SENAAT...**

Hermione L'Amiral¹

De archiefdienst van de Senaat is gestart met de ontsluiting van een gemengd archiefbestand dat decennialang een verborgen bestaan leidde op een zolderverdieping van het Paleis der Natie. Naarmate de ambtenaren wegvielen die het oorspronkelijke archief vormden en voedden, verschaalde ook de kennis over de inhoud en de waarde van deze dossierreeks. De inventarisering beloofde zo complex te worden dat dit werk op de lange baan geschoven werd.

Onderstaand artikel is geen historisch bronnenoverzicht met het oog op een instellingenstudie van de Senaat. Het is een archief technische verkenning van de mogelijkheden en de beperkingen van één bepaalde methodiek, met name de universele decimale classificatie. Door in te zoomen op de archiefbescheiden van de dienst Juridische Zaken en Documentatie willen we demonstreren wat dit ordeningssysteem in de praktijk kan betekenen voor de bewaring van waardevolle informatie.

¹ Met dank aan het inventariseringswerk van Patrick Germeau, archief-assistent bij de Belgische Senaat.

Petite histoire

Op 21 mei van het jaar achttienhonderd tweeënnegentig, schrijft senator baron Paul Bethune aan de griffier van de Senaat:

'Het zou onchristelijk zijn de dood te wensen van de berouwvolle zondaar. En dat is het geval bij meneer Van Cauteren. Hij lijkt me zo ontdaan van de flauwe grap die hij heeft willen uithalen met de corrector, en waarvan ik de dupe ben geworden, dat ik hem graag wil vergeven. Dit evenwel onder voorwaarde dat mijn redevoering, of de pagina's die deze beslaat in het Nederlandstalig beknopt verslag, herdrukt wordt met aan het begin de melding dat die pagina's het document van de 18e laatstleden vervangen, waarin bij vergissing een vreemde toevoeging aan mijn rede is geslopen in kolom x, pagina y, lijn z.

Meneer Van Cauteren zelf stelde me deze oplossing voor en het lijkt me voldoende als rechtzetting, mits een gecorrigeerd exemplaar wordt gestuurd naar de abonnees en naar allen die het abonnement ontvangen uit hoofde van hun functie.²

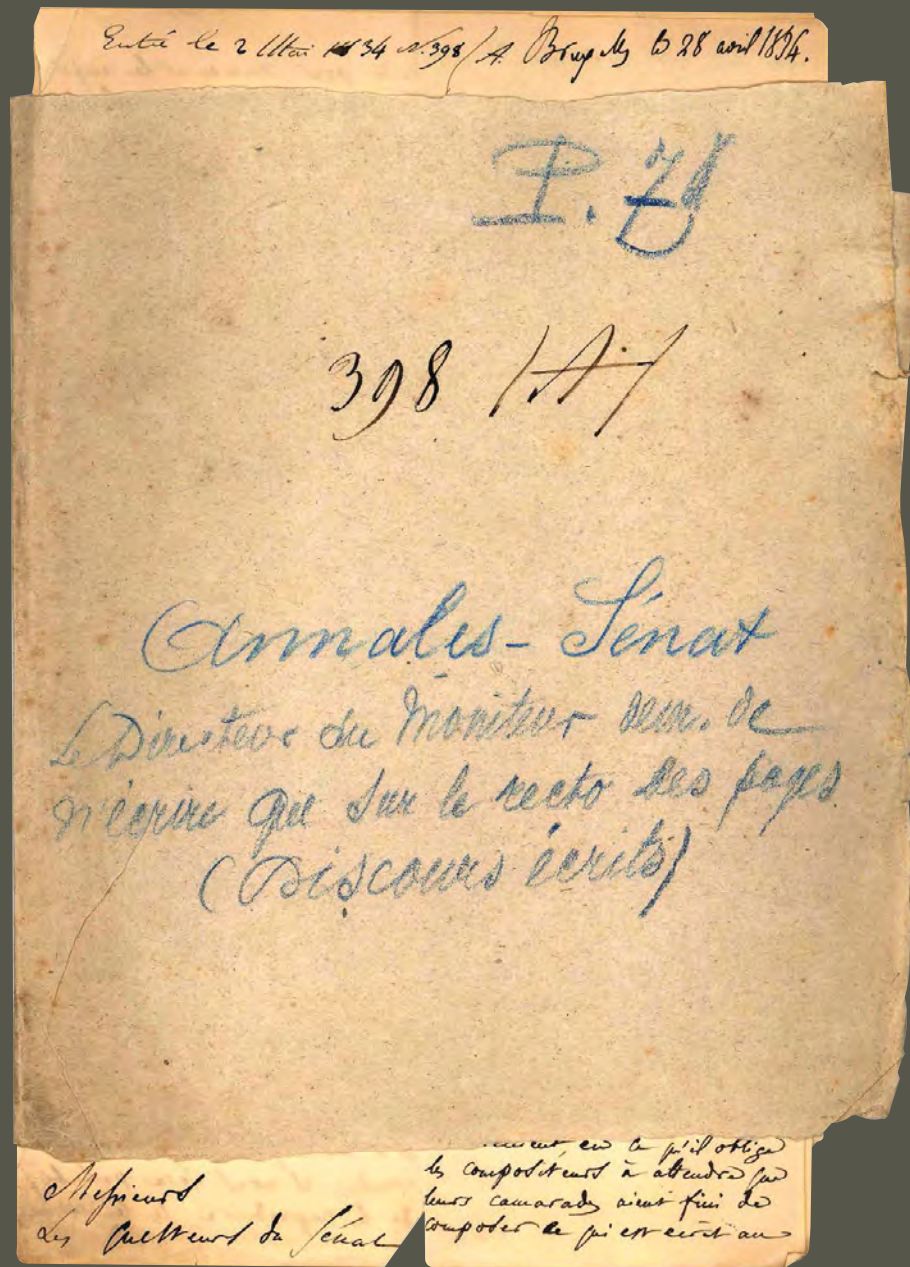
Meer dan honderdtwintig jaar later wekt dit schrijven onze nieuwsgierigheid. Welke 'vreemde toevoeging' ligt senator Bethune zo zwaar op de maag dat het stuk volledig herdrukt en aan alle betrokkenen opnieuw bezorgd moet worden?

Zoekend in de handelingen van die periode, komen we terecht bij geanimeerde debatten over de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht. Het is mei 1892. De legislatuur loopt af. De senatoren moeten voor de ontbinding van het parlement de grondwetsartikelen selecteren die voor herziening in aanmerking komen. Ongetwijfeld zijn de sprekers zich bewust van het ideologisch gehalte van de discussies. Elk woord wordt gewogen en van de nodige pathos voorzien. Geen spoor van een mogelijke fout in de verslaggeving.

Om te weten wat senator Bethune zo trof, moeten we documenten vinden die ons een

²Monsieur le Greffier, Il serait d'un mauvais chrétien de vouloir la mort du pêcheur qui avoue sa faute. C'est le cas de Mr. Van Cauteren. Il me paraît si contrit de la mauvaise farce qu'il dit avoir voulu jouer au correcteur et dont je suis la (sic) dupe, que je veux bien lui pardonner sous la condition de réimprimer mon discours ou les pages de l'analytique flamand qui le constituent, avec mention au début qu'elles remplacent le même document distribué le 18 c(ourant) où s'était glissé par erreur une insertion étrangère à mon discours à telle colonne, telle page, telle ligne. C'est Mr. Van Cauteren qui me proposa cela et cela me paraît une réparation suffisante si on envoie un exemplaire corrigé aux abonnés et à tous ceux qui reçoivent l'abonnement à raison de leurs fonctions. Agréez, monsieur le Greffier, l'expression de mes salutations amicales.' Baron P. V. J. BETHUNE.

Archief Senaat; Dienst Juridische zaken en documentatie, 'CDU-dossiers', voorlopig nr. 1043/10 en 1043/11.

Château d'Overhamme
sous Alost.

21 mai 1892

Monsieur Le Greffier

Il serait d'un mauvais
chrétien de vouloir la mort
du pécheur qui avoue ses fautes.
C'est le cas de Mr Van
Chauteren.

Il me paraît si content de la
mauvaise pièce qu'il dit avoir
vue hier soir au concert &
dont je suis la dupe, que je
vais bien lui pardonner sans
la condition de réimprimer
mon discours ou les pages de
l'analytique flamand qui le
contiennent, avec mention au
début ^{par erreur} qu'elle remplace le même
document distribué le 18 C!
où s'était glisée ^{par erreur} une insertion
étrangère à mon discours telle
volonté, telle page - telle ligne.

C'est Mr Van Chauteren qui me
propose cela & cela me
paraît une réparation suffisante.
Si on en voit un exemplaire
longé aux abonnés & à
tout ceux qui reçoivent
l'abonnement à raison de
leurs fonctions.

Et ainsi, Monsieur Le Greffier
l'assurance de mes salutations
amicales.
Mr S. J. Bethune

blik achter de schermen gunnen. Historische en andere onderzoekers zijn doorgaans erg geïnteresseerd in dat soort informatiebronnen. Ze kunnen verborgen motivaties blootleggen, zicht geven op het dialectische proces van de totstandkoming van een wet, of – simpelweg – ons een idee geven van het dagelijks leven in de Senaat.

Maar op die ‘interne’ documenten valt doorgaans iets moeilijker de hand te leggen. Ze worden sneller vernietigd – waarom een voorbereidend document bijhouden als de officiële versie is gepubliceerd? Of men maakt ze niet openbaar omwille van discretie. Zo blijven ze vaak buiten het zoeklicht van het archiefonderzoek. De officieel gepubliceerde documenten zijn doorgaans ontdaan van de petite histoire. Die is overbodig binnen de finaliteit van een wetgevende tekst.

Na afloop van de woelige debatten vergezellen we dus niet de senatoren bij hun afdeling van de eretrap maar wel de verslaggevers in de coulissen van de Senaat. We kijken over hun schouder mee terwijl ze zich haasten hun stenografische aantekeningen om te zetten in het ‘beknopt verslag’³ dat ter nalezing aan de spreker zal worden overgemaakt. Maar voor een beter begrip zoomen we eerst even uit om ons te oriënteren in de wetgevende bedrijvigheid van de Senaat en zijn documenten.

Het wetgevende bedrijf en het archief

Alle ambtelijke activiteit in het parlement draait rond de ondersteuning van het wetgevende werk. Het senaatsarchief – dat de neerslag is van deze activiteit – bouwt zich als het ware in concentrische cirkels om de parlementaire documenten heen.

³ Het Reglement van de Senaat uit 1907 geeft in art. 27 meer toelichting bij de functie van het beknopt verslag: ‘Les orateurs sont tenus de renvoyer la sténographie de leurs discours à la Direction du Moniteur, au plus tard à 8 heures du soir, le troisième jour après la séance où ils ont été prononcés. À défaut de se conformer à cette disposition, ils sont censés s’en référer au texte du Compte rendu analytique et ce texte est reproduit aux *Annales parlementaires*, avec la mention: “Inséré d’après le Compte rendu analytique”.

Eigen vertaling: De sprekers worden geacht het stenografisch verslag van hun toespraken terug te sturen aan de Directie van het Staatsblad, ten laatste om 8 uur’s avonds, de derde dag na de zitting waarop ze uitgesproken zijn. Wanneer men deze bepaling niet nakomt wordt men geacht akkoord te gaan met de tekst van het Beknopt Verslag en met de overname van deze tekst in de *Handelingen*, met de vermelding “Overgenomen uit het Beknopt Verslag”.

Het beknopt verslag wordt tweetalig opgemaakt sinds 1878. Pas in 1900 wordt de eerste korte interventie in het Nederlands opgenomen in de handelingen. Meer informatie over de taal van parlementaire en andere officiële publicaties: Doc. Senaat 1966-1967, nr. 114.

*De kern van de wetgeving: de parlementaire documenten*⁴

Onder de noemer parlementaire documenten vallen globaal en doorheen de tijd genomen: de officiële wetgevingsstukken (wetsvoorstellen, amendementen, resoluties e.d.), de handelingen⁵ en beknopte verslagen, het bulletin van vragen en antwoorden.⁶ Het is het documentaire spiegelbeeld van het wetgevende werk dat verricht wordt in de commissies en in de plenaire vergadering. De documenten zijn gepubliceerd en vrij beschikbaar.

Satellieten rond het centrum: repertoria en wetgevingsdossiers

Transparante wetgeving is onontbeerlijk voor een gezonde democratie. Logisch dus dat de administratie heel wat energie steekt in het beheer en het opzoekbaar maken van de parlementaire documenten.

Zo ontstaan indexen, repertoria en registers – en hun meer hedendaagse versie: de databanken – die het geheel toegankelijk maken via chronologie of thematiek. Daarnaast groeien voorbereidende, vaak niet-openbare, reeksen met een sterke inhoudelijke link zoals de wetgevingsdossiers en notulen.⁷ Volgens het reglement komt die inhoudelijke en formele ontsluiting van de parlementaire stukken toe aan de griffier van de Senaat als onderdeel van zijn verantwoordelijkheid voor de bewaring van het archief.⁸

⁴ De parlementaire documenten en hun evolutie door de tijd en de verschillende staatsvormingen heen, zijn op zich een onderwerp voor grondige archivalische studie. Deze studie hier aanvatten zou echter ettelijke pagina’s bijkomende tekst vereisen en ons te ver afleiden van ons oorspronkelijk kader. Ons is het hier te doen een beknopt overzicht te geven van de ambtelijke documentproductie in de Senaat. Om een meer concreet idee te krijgen van de parlementaire documenten van de Senaat kan vrij gebruik gemaakt worden van de online wetgevingsdatabank van de Senaat via www.senate.be.

⁵ Voor meer informatie over de handelingen, zie: *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 36 en 50. Voor het beknopt verslag: zie voetnoot hierboven.

⁶ Voor meer informatie over het bulletin van vragen en antwoorden, zie: *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 67.

⁷ De opmaak van de notulen van zowel de plenaire als van commissievergaderingen wordt streng geregeld. Zie hiervoor: *Reglement van de Senaat*, versie 2014; resp. art. 21, §7 en art. 35.

⁸ *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 83, §3. ‘Hij (de griffier, nvHL) houdt het archief van de Senaat in bewaring. Onder zijn toezicht worden de repertoria en de dossiers bijgehouden betreffende de bij de Senaat aanhangige zaken en precedenter.’

Eén baan breder: het parlementair werk mogelijk maken

Een stapje opzij van de wetgevende core business verzeilt men in de cirkel van de activiteiten die het goede verloop van de wetgevende activiteit betreffen. Het vast bureau⁹, de vroegere commissie voor de parlementaire werkzaamheden, de commissie van het reglement zijn voorbeelden van organen die elk hun specifiek aandeel in de regeling van het wetgevende werk hebben of hadden. Het lijkt droge kost: de vaststelling van de agenda, de termijnen voor de indiening van verslagen, spreektijd, de bevoegdheden van commissies. In de politieke tactiek geven deze kwesties soms aanleiding tot explosieve discussies.

Die discussies vinden dan weer hun neerslag in de notulen van de genoemde organen. Deze verslagen worden zorgvuldig bewaard en zijn in beginsel niet openbaar. In deze cirkel maakt de griffier een opgemerkte rentree. Tot nog toe was enkel sprake van de senatoren als indieners en auteurs van parlementaire documenten. Nu krijgt de griffier, naast de archiefbewaring, ook een actieve rol in de archiefvorming.¹⁰ Hij neemt het secretariaat van de notulen van het bureau voor zijn rekening, evenals de administratie rond de vergadering (agenda's, convocaties,...) en de ronddeling van de parlementaire stukken.¹¹

De buitenbaan: ondersteunende expertise

Kwaliteitsvolle wetgeving is inhoudelijk en procedureel vaak juridische spitstechnologie. De senatoren worden hierin bijgestaan door experts van de Senaat. Die ondersteunen het wetgevingsproces met advies inzake parlementair recht, met de evaluatie van wetsvoorstellen, met standpunten inzake het senaatsreglement, met de opvolging van de juridische en parlementaire actualiteit.

Deze activiteiten vertalen zich hoofdzakelijk in een dossierreeks met adviezen en studies. Ze bevatten zowel documentatiemateriaal als archief, voornamelijk inzake grondwettelijk en institutioneel recht. Het bestand vormt een uniek hulpmiddel bij de wetgeving. De precedentswaarde van de behandelde onderwerpen blijft veelal gedurende lange tijd intact. Dat maakt dat de dossiers quasi integraal worden bewaard. Het woord precedenter vinden we trouwens ook terug in het Senaatsreglement. Ze worden zo belangrijk geacht dat ze expliciet vermeld worden als archief onder het toezicht van de griffier.¹²

⁹ Meer informatie over de bevoegdheden van het Bureau van de Senaat en de Voorzitter, zie: *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 5, 10, 12, 13, 18, 21, 86, 89, 91.

¹⁰ *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 83, §1, lid 2: 'Hij neemt akte van de besluiten van de Senaat en houdt notulen van het verhandelde in de plenaire vergaderingen, in de vergaderingen met gesloten deuren en in de vergaderingen van het bureau.' Maar ook art. 35, lid 2.

¹¹ *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 83, §2.

¹² Zie ook voetnoot ⁶ hierboven.

De periferie: de administratie van de quaestuur

De Senaat is ook een gebouw waarin mensen werken, elkaar ontmoeten, overleggen, leven. Dit dagelijkse reilen en zeilen op 'materieel' gebied wordt beheerd door de diensten van de Quaestuur.¹³ De administratie die hieruit voortvloeit is vergelijkbaar met die van een typische overheidsorganisatie met taken als boekhouding, personeelsbeleid, evenementenorganisatie, technisch beheer.

Met opzet wordt hierboven zo min mogelijk verwezen naar de concrete diensten die deze taken uitvoeren. In de loop van bijna twee eeuwen heeft de administratie van de Senaat verschillende organisatiestructuren gekend. Maar de functies die hierboven geschetst worden, zijn steeds blijven bestaan.

En de brief van senator Bethune?

Wel, die hebben we gevonden in de zogenaamde 'CDU-dossiers': een oud gedeelte van de studie- en precedentendossiers van de dienst Juridische zaken en Documentatie van de Senaat. Hij zat netjes geklasseerd in de buitenbaan, vergezeld van het gewraakte uittreksel uit het beknopt verslag.

De steen des aanstoots voor onze senator blijkt een erg discutabele vertaling van een citaat van Ovidius, dat hij uitsprak om zijn argumentatie tegen het algemeen meervoudig stemrecht retorische kracht bij te zetten. De officiële tekst (in het Frans) in de *Handelingen* luidt:

'Messieurs, je pourrais multiplier les preuves des inconvénients innombrables de l'innovation à laquelle on convie le Sénat à donner le baptême législatif que la majorité de la Chambre lui a refusé. J'engage le Sénat à imiter cet exemple, en se souvenant de cet adage: "*Principiis obsta, sero medicina paratur*".'¹⁴

Uit het dossier blijkt echter dat in het Nederlandstalige beknopt verslag een vertaling van dit citaat staat. We lezen:

'Nog talrijker bewijzen van de bezwaren die dat stelsel oplevert zou ik kunnen aanhalen. Doch ik raad den Senaat aan het voorbeeld der Kamer te volgen, zich deze spreuk herinnerende: "*Principiis obsta, sere (sic) medicina paratur*". [*Boer, doe uw hekken open of ik schiet door de latten*].'¹⁵

Ziedaar de grap waarmee verslaggever Van Cauteren zijn collega aan het lachen wilt brengen. Hij doet er vooral zichzelf de das mee om.

De griffier haalt opgelucht adem bij het antwoord van Bethune. Het stuk wordt gecor-

¹³ Zie hierover: *Reglement van de Senaat*, versie 2014; art. 10 §3 en 85, §5.

¹⁴ *Handelingen van de Senaat*, 17 mei 1892, p. 543. Het Latijnse citaat zou men als volgt vrij kunnen vertalen: 'Bij een talmend begin, komt het medicijn te laat.'

¹⁵ Eigen cursivering.

rigeerd en als rechtzetting verspreid. Het eindresultaat is kreukloos.¹⁶ Incident gesloten. Toch aarzelt hij. Het is niet ondenkbaar dat in de toekomst opnieuw een senator zich gegriefd voelt bij een — liefst onbedoelde — fout in het verslag. Het 'voorval Van Cauteren' schept een precedent. De griffier geeft zijn klerk de opdracht de brief samen met de gewraakte tekst in een dossiertje te archiveren.

En zo verschuift het dossier inderdaad van de baan die het wetgevend werk mogelijk maakt naar de buitenbaan van de ondersteunende expertise.¹⁷ Is 'goed wegbergen' echter wel een garantie voor 'vlot terugvinden'?

Ceci n'est pas un fonds d'archives

De P-dossiers

Het dossiertje 'Van Cauteren' wordt uit de correspondentie van de griffier gelicht en krijgt — bovenop het volgnummer van het briefwisselingsstelsel — een (nieuw) P-nummer toegekend.

Rond 1900 bestaat het archief van de Senaat nog uit een beperkt aantal reeksen, aangeduid met een letter naargelang de documentencirkel waarvan ze deel uitmaken.

Eén van die reeksen is het register P: een chronologische reeks documenten met een doorlopende nummering. Het is toegankelijk op thema via een trefwoordenregister. Komt een nieuw onderwerp aan bod, dan wordt een nieuw P-dossier aangemaakt dat het verzamelnummer wordt voor alle toekomstige stukken met hetzelfde onderwerp. Zo is P 156, bijvoorbeeld, het verzamelnummer voor alles omtrent adel en verheffing tot de adelstand.

In de jaren vijftig wordt de administratie van de Senaat grondig hervormd. Het studiewerk is onderhand zo uitgebreid dat in een aparte dienst Service d'Etudes et de Documentation wordt voorzien.¹⁸ Het precedentenarchief groeit gestaag aan met briefwisseling, statistieken en ook publicaties van externe instellingen. Een simpel systeem van opeenvolgende nummers volstaat niet meer. De nieuwbakken dienstverantwoor-

¹⁶ Hoewel, ... kreukloos? Lees op www.senate.be in de *Handelingen van de Senaat*, zitting van 18 mei 1892, p. 545 over een andere vermeende misvatting in het beknopt verslag die de officiële versie wél haalde.

¹⁷ Zie hoger. Dit wil zeggen, de waarde van het stuk verschuift van 'de administratie rond de vergadering (agenda's, convocaties, ...)' en de ronddeling van de parlementaire stukken, naar 'dossiers met precedentswaarde'.

¹⁸ *Annuaire administratif et judiciaire de Belgique*. Brussel, 1955, p. 89. De benaming zal de volgende decennia variëren van 'studie en documentatiedienst', over 'commissie- en studiedienst' tot 'juridische zaken en documentatie', maar de taken zullen gedurende die tijd min of meer dezelfde blijven.

zouden wij het niet aannemen? Maar om daartoe te geraken, zouden we de verstandhouding der partijen noodig hebben.

Voorzeker ware de verstandhouding der partijen eene wenschelijke zaak; maar de tegenkanting zal misschien meer van de linkerzijde dan van de rechterzijde komen. Het achtbaar kabinetshoofd zal de moeilijkheid uit den weg ruimen met de ware oplossing te verzekeren: het eennamig kiescollege of beter nog het stelsel van twee volksvertegenwoordigers en eenen senator voor elke omschrijving.

Men zegt dat wij zoo spreken uit vrees van niet herkozen te worden. Wij hebben een meer verheven doel en handelen slechts uit liefde tot het vaderland. Daarom ook vragen wij de splijting der groote kiescolleges.

Ik smeek den Senaat het voorstel tot herziening van artikel 48 der Grondwet niet aan te nemen.

Met het stelsel dat weldra zal worden gehuldigd, is de samenwerking der hoogere standen noodzakelijker dan ooit om te beletten dat de volksmenigte zich late verleiden door politiekers zooals er thans maar al te veel loopen, en zich onder de roode vlag schare. De Senaat zal die droeve ervaring niet willen opdoen. Hij zal het voorbeeld der Kamer volgen, die het voorstel met 68 stemmen tegen 55 heeft verworpen.

Ik ben even sterk gehecht als wie het ook zij aan de voorrechten van den Senaat, en ik ben de eerste om protest aan te teekenen tegen de oneerbiedigheid waarmede men hem soms behandelt. Maar ik smeek den Senaat op dit oogenblik geen geschil te doen ontstaan met de Kamer, door het stemmen van eenen maatregel die door de Kamer verworpen werd. Hoe zeer heeft men niet aangedrongen om de verstandhouding der partijen te bekomen? eene temperende macht is, tot het betreuenswaardig leiding geven eener anti-vaderlandsche oneenigheid mers?

Mijn achtbare collega en vriend, de heer Lam, woorden gezegd over de vertegenwoordiging der heeft, hij veroorlove mij het hem te zeggen, niet een gelden die niet is wederlegd geworden, hetzij in de werken van eenen schrijver die, zegt men, tot de behoort en de evenredige vertegenwoordiging best

De vertegenwoordiging der minderheden zou in de regering anschie verwekken; ze zou de Reg-meerderheid meer kennende steunen, gedurig bedr onmogelijkheid stellen eene vaste gedragslijn te vo

Men zegt ons: Stemt de verzending van 't artikke gevende Kamers; dit verbindt u niet aangaande den

Wordt dat beginsel aangenomen, dan moet het kiezingen worden toegepast. Welnu, heden zijn met een onvermengd bestuur, katholiek of libera stelsel zou ieder dorp eenen of meer raadsliden ben.

't Zou alsdan voldoende zijn dat de burgemeeste openbaar welzijn nam, die aan een gedeelte der bevo orzet uit te lokken. Een burgemeester, bij v met kracht het wildstroopen, die plaag der dorpen, vaar loopen dat de wildstroopers hem een hunner collega geven.

Ik ken vele burgemeesters die liefst hun mandaat zouden afleggen, indien men zoo iets stemde.

Wij hebben, eenige jaren geleden, 't verbond der burgemeesters gezien. Dezen keer zou 't de werkstaking der burgemeesters zijn.

De toepassing van het nieuwe dogma zou bovendien aan een geweldigen minister toelaten de 2,500 burgemeesters in de minderheid van den raad te benoemen.

Nog talrijker bewijzen van de bezwaren die dat stelsel oplevert, zou ik kunnen aanhalen. Doch ik raad den Senaat aan het voorbeeld der Kamer te volgen, zich deze spreuk herinnerende: *principiis obsta, sero medicina paratur*. (Boer, doe uw hekken open of ik schiet door de latten.)

Om al die redenen ben ik verplicht mij te scheiden van de onder-teekenaars van het ontwerp, waarvan de achtbare graaf van der Burch zich de tolk heeft gemaakt. Ik hoop dat het meerendeel eenvoudige der herziening van artikel 48 zal verwerpen.

De herziening van artikel 56, dat strekt om den Senaat uitstekende burgers te kunnen toevoegen, zal dit groot bezwaar opleveren dat de Regeering, die benoemt tot openbare ambten of bij wetenschappelijke genootschappen, niets anders dan politieke geloofsgenooten zal aanstellen.

Heeft de natuurlijke gang der zaken niet in den Senaat vertegenwoordigers van de meest uiteenlopende belangen gebracht: wetenschap, nijverheid, alle uitingen van menschelijke bedrijvigheid? Dus liepen de feiten de voorgestelde uitbreiding vooruit en maakte ze nuttelos.

De heer baron de Selys Longchamps.— De indruk mij nagelaten door de eenparige stemming der grondwetsherziening in de Kamer, is dat zoo de door den heer minister van financiën gevraagde vaderlandslievende verstandhouding der partijen nog niet verwezenlijkt werd, er ten minste eene ontspanning bestaat. Daarvan vind ik het bewijs in de groepeerings die zich hier zonder onderscheid van partij hebben gevormd voor de oplossing der vraagstukken van rechten betreffende de herziening.

Ik wensch een algemeen overzicht te maken van de artikelen die men wil herzien: Dat zal mijne geloofsbekennis zijn over vraagstukken waarmede ik mij sedert lang bezighoud. Doch, niet mijn volstrekt *credo*, want ik vraag niet beter dan ingelicht te worden en mij te gedragen naar de eerlijke tegenwerpingen, waarvan ik gegrondheid zou erkennen.

De Grondwet dient herzien te worden; dat punt werd — iets zeldzaam — door de Kamer eenparig opgelost.

Wij moeten vermijden inbreuk te maken op de voorrechten der toekomstige Kamers, die, bij de vervulling harer zending, geene hinderpalen moeten ontmoeten.

Zelfs in de liberale partij, waartoe ik de eer heb te behooren, is men het niet over al de bijzonderheden eens, bij voorbeeld over de kieshervorming en de herinrichting der openbare machten.

Ik ken vele burgemeesters die liefst hun mandaat zouden afleggen, indien men zoo iets stemde.

Wij hebben, eenige jaren geleden, 't verbond der burgemeesters gezien. Dezen keer zou 't de werkstaking der burgemeesters zijn.

De toepassing van het nieuwe dogma zou bovendien aan een geweldigen minister toelaten de 2,500 burgemeesters in de minderheid van den raad te benoemen.

Nog talrijker bewijzen van de bezwaren die dat stelsel oplevert, zou ik kunnen aanhalen. Doch ik raad den Senaat aan het voorbeeld der Kamer te volgen, zich deze spreuk herinnerende: *principiis obsta, sero medicina paratur*. (Boer, doe uw hekken open of ik schiet door de latten.)

Om al die redenen ben ik verplicht mij te scheiden van de onder-teekenaars van het ontwerp, waarvan de achtbare graaf van der Burch zich de tolk heeft gemaakt. Ik hoop dat het meerendeel eenvoudige der herziening van artikel 48 zal verwerpen.

De herziening van artikel 56, dat strekt om den Senaat uitstekende burgers te kunnen toevoegen, zal dit groot bezwaar opleveren dat de Regeering, die benoemt tot openbare ambten of bij wetenschappelijke genootschappen, niets anders dan politieke geloofsgenooten zal aanstellen.

enkele partij de meerderheid zou geven, met uitsluiting van al de candidaten der tegenpartij.

De heer d'Omalius d'Halloy zegde hier dat hij betreunde dat de hervorming niet meer uitgebreid was. Hij zou gewild hebben dat men zooveel kiesomschrijvingen als te verkiesen afgevaardigden zou tot stand gebracht hebben. Twee nabij elkander gelegen omschrijvingen zouden te zamen eenen senator verkozen hebben.

De heer d'Omalius d'Halloy herinnerde dat hij reeds van 1816 af gepoogd had dat stelsel te doen toepassen op de provinciale verkiezingen, en dat het de beste uitslagen had opgeleverd gedurende de veertien jaren dat het in voege was geweest.

Een vreemde staatsman, tot eene gansch andere denkwijze behoorende, Gambetta, getroffen door de nadeelen der groote kiescolleges, heeft in Frankrijk de eennamige stemming doen invoeren.

Burggraaf Vilain XIII, de vader van onzen tegenwoordigen collega, ondersteunde de redevoering van den heer d'Omalius die ik daareven bedoelde; hij haalde het voorbeeld aan van Luik en van Gent, waar het eigenlijk de minderheid was die in de Kamer was vertegenwoordigd.

Sindslang heb ik voorzien dat wij eenmaal de Grondwet zouden herzien. Die herziening boezemt ons zooveel schrik niet in als

delijke wordt meteen geconfronteerd met de vraag hoe die groeiende massa aan informatie beheersbaar te houden.

De universele decimale classificatie (UDC)

Hét antwoord van die tijd is het UDC-systeem. Tien grote thematische categorieën worden aangeduid met een decimaal getal. Elke hoofdcategorie wordt onderverdeeld in subcategorieën met een aanvullend decimaal cijfer. Die ordeningslogica geeft complexiteit eenvoudig en overzicht.¹⁹

Het zogenaamde *CDU-klasement*²⁰ van de Senaat is een aangepaste interpretatie van de officiële versie. Dat botst eigenlijk al met het universalistisch opzet van het oorspronkelijke systeem. Toch blijkt de versie Senaat naar behoren en sluitend te werken. Het P-archief wordt samen met andere relevante studiedossiers samengebracht en herordend tot één groot documentatiebestand.

Er wordt strikt toegezien op de aangroei: enkel stukken met precedents- of bewijswaarde komen erin, pure documentatie niet. Nieuwe onderwerpen (en dus nieuwe nummers) worden pas bij gecreëerd, als het onderbrengen in een andere meer algemene rubriek uitgesloten is.

Aan ons dossiertje 'Van Cauteren' wordt een derde code toegekend, specifiek voor alles wat het beknopt verslag betreft.²¹

Ruimte voor interpretatie

Het systeem houdt ruim twintig jaar stand tot na het vertrek van de dienstchef die het systeem introduceerde. Vanaf dan sippelt meer en meer persoonlijke interpretatie in het raderwerk. Men voegt sneller extra nummers toe. Vinden we het dossier 'Van Cauteren' nu onder de code voor 'beknopt verslag' of onder 'parlementair drukwerk'?

Stukje bij beetje vervaagt de visie achter het systeem. Naast het dossiertje 'Van Cauteren' dat handelt over de rechtzetting van een foutief beknopt verslag vinden we plots ook een dossier over de hervorming van de dienst van het Beknopt Verslag.

Naarmate de systematiek vermindert, winnen de trefwoordenlijsten aan belang. Daarin worden per thema alle mogelijke relevante cijfercodes opgesomd.

¹⁹ Er bestaat nog een andere link tussen het UDC-systeem en de Senaat. Eén van de ontwerpers ervan zetelde immers van 1895 tot 1936 als senator. Henri Lafontaine, tevens Nobelprijswinnaar van de Vrede in 1913, staat met zijn goede vriend Paul Otlet aan de wieg van dit op en top Belgische ordeningssysteem.

²⁰ CDU of Classement Décimal Universel. In de Senaat wordt van oudsher de Franstalige benaming van het systeem gebruikt.

²¹ In het CDU-klasement van de Senaat wordt dat: 342.534.8.

Finaliteit en oneigenlijk gebruik

Nog eens twintig jaar later is het hoog tijd de precedentendossiers op te schonen. De bevoegde juristen vatten het huzarenwerk aan om een selectie te maken van dossiers met actuele precedentswaarde. Het resterende bestand met voornamelijk nog historische waarde wordt – samen met de hele CDU-systematiek – doorverwezen naar het 'archief'.

Daar wordt het niet bewaard als een afgesloten historisch geheel. De UDC-systematiek wordt integendeel gerecupereerd voor de archivering van allerlei documenten die door de diensten aan het archief worden overgemaakt.

Daarmee gaat men aan het oorspronkelijke doel van de UDC voorbij. Dat wil informatie geven over wat in een documentatiebestand kán zitten. Het zegt echter niets over wat er ook effectief in zit.

Wie weet bijvoorbeeld nog – ondertussen honderd jaar na datum – dat er ooit een incident is geweest met een redacteur van het Beknopt Verslag met een apart gevoel voor humor?

Identiteitscrisis van een archief

De laatste jaren is het bestand uitgegroeid tot een onvoorspelbaar laatste toevluchtsoord voor vragen waarop via geen enkele andere bron in huis een antwoord te vinden is. Inhoudelijk valt er nog moeilijk een noemer op te kleven. Tegelijk fungeert het als depot voor de bewaring van belangrijke stukken, zoals de akten van de eedaflegging van de opeenvolgende Belgische koningen.

Het klasement leidt zijn eigen leven, exclusief aangevuld en geconsulteerd door een kleine groep 'ingewijde' archiefmedewerkers. Al bij al blijven twee sleutels over die toegang geven tot de inhoud ervan: enerzijds de steeds eigenzinnigere thematische lijst met de corresponderende decimale codes anderzijds het geheugen van de medewerkers die er dagelijks mee omgaan. Een combinatie van beide hulpmiddelen levert doorgaans bevredigende resultaten op... als je tenminste weet wat je zoekt.

Aanpak

Vroeg of laat moest dit bestand gesaneerd worden. Al was het maar puur pragmatisch om plaats te winnen door overbodig oud papier weg te gooien. Maar na enkele zorgvuldige steekproeven groeide het besef dat bij de ontsluiting van dit klasement wel eens verloren gewaand archief herontdekt zou kunnen worden.

Hierbij stelde zich meer dan één probleem.

Afbakening: aangezien het bestand nooit afgesloten werd, is het niet zeker welke periode het omspant: wat is de datum van het oudste en van het nieuwste stuk?

Herkomst van de stukken: de 'verzameling' wortelt in minstens drie verschillende bronnen: de Commissie- en Studiedienst, de dienst Vergadering, en het oude P-archief uit de tijd van het jonge België.

Ordering: de oorspronkelijke logica van die 'bron-bestanden' is vervangen door het decimale classificatiesysteem. De afwezigheid van de 'oude orde' bemoeilijkt de reconstructie van de context rond veel documenten.

Bewaartermijnen: door de vermenging van archief met niet-archief kwamen waardevolle documenten die met hun hoge leeftijd een inkijk geven in de jonge Senaat te staan naast documentatie van gering tijdelijk belang. Die heterogeniteit maakt een globale waardering van het bestand als archief onmogelijk. Bepaalde stukken moeten absoluut permanent bewaard worden maar daarnaast kan veel 'ballast' zo de prullenmand in.

Openbaarheidsregeling: hetzelfde probleem stelt zich als we het archief ter beschikking willen stellen van onderzoek. Het is niet zo dat binnen afzienbare tijd de inhoud van het klassement integraal online publiek ter beschikking gesteld zal kunnen worden. Elk dossier zal, stuk per stuk, onderzocht en beschreven worden met het herstel van de oorspronkelijke ordening in het achterhoofd. Dat vergt een bijzonder omzichtige methode, want zolang de 'oude orde' niet bekend is, blijft de – weliswaar onvolmaakte – decimale classificatie de enige toegang tot de inhoud.

Het wordt een werk van lange adem, met veel aandacht voor kleine details – een aantekening, de kleur van de schrijfkint – die een aanknopingspunt kunnen zijn over hoe het oorspronkelijk was. Maar de overtuiging dat dit werk de basis zal vormen van de reconstructie van het oude archief van de Senaat, maakt het de investering van energie meer dan waard.

Conclusie

De bewaring van ons klein verhaal in het 'CDU-klassement' bleek een tweesnijdend zwaard. Dankzij dit klassement kreeg het stuk zijn plek en bleef het decennialang veilig weggestopt in de anonimiteit van 127 strekkende meter papier. Anderzijds groeide met de tijd ook het risico. Ontdaan van al zijn context, ingewrongen tussen minder 'dramatische' stukken, had het pittoreske dossiertje makkelijk in de papiercontainer terecht kunnen komen.

Documenten ordenen is er (ongewild) een visie aan opleggen. Een visie die zelfs invloed kan hebben op de geschiedschrijving. Archiefvormers – en in principe is ieder van ons een potentiële archiefvormer – denken het best al van bij het ontstaan van hun archief na over een goede indeling van hun documenten.

Documentatiebestanden als datgene dat we hierboven beschrijven, komen in veel instellingen voor. Ze stellen de beheerders ervan steeds opnieuw voor dezelfde vraagstukken. Een classificatiesysteem als UDC is ontworpen om een actief én eenvormig documentatiebestand efficiënt toegankelijk te maken. Het toepassingsdomein is dus

redelijk beperkt. Dit klassement naar archivering willen verbreden, is een vorm van on-eigenlijk gebruik.

Archivarissen kijken naar de toekomst. Ze denken na over welke methode de beste garantie op terugvindbare documenten biedt. Ook nog na honderd twintig jaar. Een ordeningssysteem van buitenaf opleggen is meestal niet aangewezen. Archief dat gegroeid is uit specifieke werkprocessen, zoals in het cirkelmodel van de Senaat, wordt beter bewaard op een manier die de ontstaanscontext respecteert. In het documentatiebestand kan desnoods een verwijzing naar relevant archief opgenomen worden.

Een ordening die correct wordt toegepast, kan moeizaam inventariseringswerk op latere datum verlichten of zelfs overbodig maken. In het archief van de Senaat vatten we dit omvangrijk werk nu aan, in de hoop binnen een paar jaar kleine én grote vergeten verhalen over de Hoge Vergadering te kunnen vertellen.

HERMIONE L'AMIRAL

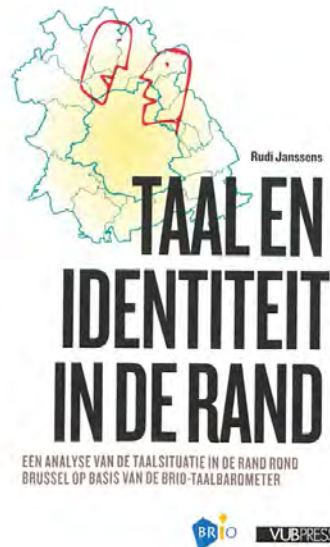
IS SINDS 2005 WERKZAAM ALS ARCHIVARIS IN DE BELGISCHE SENAAAT.

KRONIEK

NEDERLANDS VAAKST THUISTAAL, FRANS MEEST GEKENDE TAAL

Karla Goetvink

viewd over hun taalkennis en -gebruik. Hen werd gevraagd die zelf in te schatten. De foutenmarge bij een wetenschappelijk onderzoek van die schaal bedraagt nog geen 2%. Dergelijke gegevens waren niet meer beschikbaar sinds de laatste talentelling van 1947.

Talen in gezin van oorsprong

Onder de bevroegden waren er 69 nationaliteiten, maar de overgrote meerderheid (85%) was Belg. 28% was geboren en getogen in de Rand, 36% kwam uit Brussel. Bijna de helft groeide op in een eentalig Nederlandstalig gezin. 20% groeide op in een eentalig Franstalige familie. 10% kwam uit een traditioneel tweetalig gezin (Nederlands/Frans), 7% uit een gezin dat het Frans met een andere taal combineerde (door onderzoeker Rudi Janssens de nieuwe tweetaligen gedoopt). Beide vormen van tweetaligheid bleken bij de jongste bevroegden en bij de bevroegden die eerst in Brussel gewoond hadden meer voor te komen.

Frans meest gekend, maar dikwijls schooltaal

De meest gekende taal in de Rand is het Frans. Bijna 80% beweert de taal goed tot uitstekend te spreken, maar de helft daarvan kreeg de taal niet van thuis mee en leerde Frans op school. Minder dan 70% zegt van zichzelf goed tot uitstekend Nederlands te

Het Nederlands blijft de meest gesproken thuistaal in de Vlaamse Rand. Dat blijkt uit een bevraging van het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum in opdracht van de Vlaamse overheid en de provincie Vlaams-Brabant. BRIO gebruikte z'n Taalbarometer-methode eerder al 3 keer in Brussel.

Eind 2013 werd een representatief staal van 2500 volwassen Randbewoners geïnter-

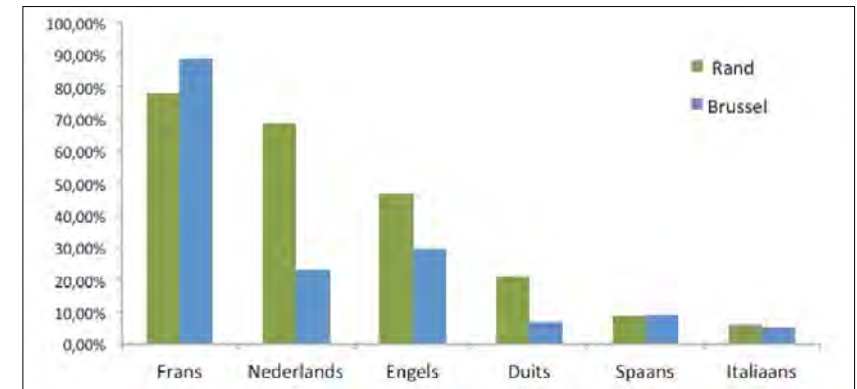
spreken. Engels en Duits halen respectievelijk 47 en 21%. Nederlands, Engels en Duits scoren in de Rand overigens opvallend veel beter dan in Brussel, als we vergelijken met de recentste Brusselse Taalbarometer. Samen kenden de 2500 respondenten 78 talen.

Taalkeuzes

Nederlandstaligen en traditionele tweetaligen kiezen vooral voor het Nederlandstalig onderwijs, Franstaligen en nieuwe tweetaligen voor Franstalige scholen. Opvallend: nieuwe tweetaligen en anderstaligen maken vaker gebruik van een Nederlandstalig speelplein dan Nederlandstaligen. En Nederlandstalige sportclubs bereiken behoorlijk veel tweetaligen (traditioneel & nieuw) en anderstaligen. Maar Nederlandstalige jeugdbewegingen blijven een zaak van Ne-

derlandstaligen en traditioneel tweetaligen. In de omgang met vrienden domineert de thuistaal: vriendenkringen blijken betrekkelijk taalhomogeen. Maar in de publieke ruimte domineert het Nederlands: het aantal gebruikers van het Nederlands ligt hoger dan het aantal personen die de taal goed beheersen. En hoe formeler de situatie, hoe meer dat geldt: op het gemeentehuis doen mensen die niet zo goed Nederlands kennen meer hun best dan in de winkel.

RUUDI JANSSENS
TAAL EN IDENTITEIT IN DE
RAND, EEN ANALYSE VAN DE
TAALSITUATIE IN DE RAND ROND
BRUSSEL OP BASIS VAN DE BRIO-
TAALBAROMETER.
BRUSSEL, VUBPRESS, 2014
124 P., 23,95€

De meest gekende talen in de Rand versus kennis van deze talen in Brussel. [BRIO]

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Erwin Eysackers, Arduinkaai 28, 1000 Brussel

EINDREDACTIE

Kathleen De Blauwe

REDACTIE

Kathleen De Blauwe, Guy De Grootte, Wim Van der Elst, Patricia Quintens, Frank Vanhaecke,
Frederik Geysen, Lien Ceùppens

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Margot De Boeck, Karla Goetvinck, Hermione L'Amiral, Piet Van de Craen

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel | arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-INK

DRUK

Maes Printing

ISSN

1784-3111

ABONNEMENT

op *Arduin* en *@rduin*: € 20,00

Losse nummers *Arduin*: € 15,00 (<http://www.amvbpublicaties.be>, gratis verzending)

KBC: 433-1062071-43 | BIC: KREDBEBB | IBAN: BE66 4331 0620 7143

Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen. Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zij menen rechten te kunnen laten gelden.

Rechtzetting: in *Arduin* 16 p. 63 wordt Johan Wambacq verkeerdelijk 'directeur van het Kaaitheater' genoemd, dit zou moeten worden vervangen door 'verantwoordelijke communicatie'

AMVB

Arduinkaai 28, 1000 Brussel | tel: 02 209 06 01 | fax: 02 502 83 21 | www.amvb.be

Algemeen: info@amvb.be

Directie: patricia.quintens@amvb.be

Archief: frederik.geysen@amvb.be en lien.ceuppens@amvb.be

Publiekswerking: kathleen.deblauwe@amvb.be

Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdays toegankelijk van 10.00 tot 17.00 uur, gesloten tijdens het weekend en op feestdagen.

Met de steun van de

erfgoed
BRUSSEL

Vlaanderen
verbeelding werkt

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

